

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра конституційного, адміністративного та фінансового права**

СОСНОВСЬКА Катерина Олександрівна

**Адміністративно-правовий статус громадянина
України як суб'єкта реалізації права на інформацію /
Administrative-legal Status of the Citizen of Ukraine as Subject
for Realization the Right to Information**

**спеціальність: 081 – Право
магістерська програма – Право**

Магістерська робота

Виконала студентка групи ПРМ-23
К.О. Сосновська

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент О.Р. Шевчук

Магістерську роботу допущено
до захисту:

«___» _____ 2018р.

Завідувач кафедри
д.ю.н., доцент С.К. Гречанюк

РЕЗЮМЕ

Магістерська робота містить 100 сторінок, список використаних джерел складає 38 найменування.

Мета магістерської роботи полягає у дослідженню сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкта реалізації права на інформацію, а також в окресленні шляхів його розвитку та вдосконалення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які формуються під час реалізації громадянами України права на інформацію.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий статус громадянина України як суб'єкта реалізації права на інформацію.

Одержані висновки та їх новизна полягають у тому, що в роботі удосконалено визначення поняття адміністративно-правового статусу громадянина України, розкрито розуміння сутності звернення громадянина, вдосконалено визначення поняття адміністративно-правових гарантій права громадян на інформацію, з'ясовано характерні риси та недоліки сучасного інформаційного законодавства України.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус громадянина, права громадянина на звернення, інформація з обмеженим доступом, публічна інформація.

RESUME

Master's thesis contains 100 pages, the list of used sources is 38 titles.

The purpose of the master's thesis is to study the essence, content and peculiarities of the administrative and legal status of a citizen of Ukraine as a subject of the right to information, as well as in outlining the ways of its development and improvement.

The object of research is social relations, which are formed during the realization by citizens of Ukraine of the right to information.

The subject of the study is the administrative and legal status of a citizen of Ukraine as the subject of the right to information.

The obtained conclusions and their novelty consist in the fact that in the work the definition of the concept of the administrative and legal status of a citizen of Ukraine has been improved, the understanding of the essence of the citizen's appeal has been clarified, the definition of the concept of administrative and legal guarantees of citizens' right to information has been improved, the characteristic features and shortcomings of modern information legislation Of Ukraine.

Key words: administrative-legal status of a citizen, citizen's right to appeal, restricted information, public information.

АНОТАЦІЯ

Сосновська К. О. Адміністративно-правовий статус громадянина України як суб'єкта реалізації права на інформацію. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю: 081 – Право. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль 2018.

Магістерська робота присвячена дослідженню сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкта реалізації права на інформацію, а також в окресленні шляхів його розвитку та вдосконалення.

У першому розділі наукової роботи з'ясовано сутність та особливості адміністративно-правового статусу громадянина України та зміст його права на інформацію. Другий розділ роботи присвячений дослідженню особливості реалізації права громадянина України на звернення, права на інформацію з обмеженим доступом, права на доступ до публічної інформації, а також особливості адміністративно-правового забезпечення реалізації права на інші види інформації. Напрямки удосконалення адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкта реалізації права на інформацію послужили предметом дослідження третього розділу магістерської роботи.

Автором удосконалено визначення поняття адміністративно-правового статусу громадянина України, розкрито розуміння сутності звернення громадянина, вдосконалено визначення поняття адміністративно-правових гарантій права громадян на інформацію, з'ясовано характерні риси та недоліки сучасного інформаційного законодавства України.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус громадянина, права громадянина на звернення, інформація з обмеженим доступом, публічна інформація.

ANNOTATIONS

Sosnovskaya K. Administrative and legal status of a citizen of Ukraine as a subject of the right to information. - The manuscript.

Research on obtaining an educational degree "Master" in the specialty: 081 - Law. - Ternopol National Economic University, Ternopol 2018.

The master's work is devoted to the study of the essence, content and peculiarities of the administrative and legal status of a citizen of Ukraine as a subject of realization of the right to information, as well as in outlining the ways of its development and improvement. In the first section of the scientific work, the essence and peculiarities of the administrative and legal status of a citizen of Ukraine and the content of his right to information are determined. The second section is devoted to the study of the peculiarities of the implementation of the right of a citizen of Ukraine to appeal, the right to information with limited access, the right to access public information, as well as the peculiarities of the administrative and legal provision of the right to other types of information. Directions of improvement of the administrative and legal status of a citizen of Ukraine as a subject of the right to information implementation served as the subject of the study of the third section of the master's work. The author improved the definition of the concept of the administrative and legal status of a citizen of Ukraine, disclosed the understanding of the essence of the citizen's appeal, improved definition of the concept of administrative and legal guarantees of citizens' rights to information, clarified the features and disadvantages of modern information law of Ukraine.

Key words: administrative-legal status of a citizen, citizen's right to appeal, restricted information, public information.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ	
1.1. Сутність та особливості адміністративно-правового статусу громадянина України.....	9
1.2. Поняття та зміст права громадянина України на інформацію.....	156
Висновки до Розділу 1.....	226
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ	
2.1. Особливості реалізації права громадянина України на звернення.....	278
2.2. Сутність та особливості реалізації права на інформацію з обмеженим доступом.....	40
2.3. Поняття права на доступ до публічної інформації та особливості його реалізації.....	50
2.4. Особливості адміністративно-правового забезпечення реалізації права на інші види інформації.....	60
Висновки до Розділу 2.....	615
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ	
3.1. Удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує реалізацію права на інформацію громадянами України.....	67
3.2. Напрямки удосконалення адміністративно-правових гарантій права громадян України на інформацію.....	74
Висновки до Розділу 3.....	86
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні, враховуючи швидкий процес інформатизації суспільства, інформація важлива в житті кожної людини. Поява інформаційних правовідносин у всіх сферах життя та діяльності суспільства, а також держав, проявляється різними діями, пов'язаними з надходженням, використанням, розповсюдженням та зберіганням інформації. Таким чином, сучасний технічний розвиток та інформатизація суспільства вимагають покращення правового регулювання інформаційних прав та свобод, правових гарантій їх захисту та захисту. Враховуючи, що спеціальна категорія права громадянина на інформацію є саме "інформацією", визначення поняття, змісту та його характерних рис важливе для розуміння сутності та змісту адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкт права на інформацію. Питання визначення змісту адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкта права на інформацію було предметом наукових досліджень багатьох учених, серед яких особливої уваги заслуговує В.Б. Авер'янова, І.В. Аристова, О.М. Бандура, Е.Ю. Бараш Ю.М. Батурина, К.І. Белякова, І. Л. Я бачив, А. Б. Унгарова, Р. О. Калюжний О.М. Ключев, С.Ф. Костянтинова, В.О. Копилова, Б.А. Корміча, О.В. Кохановська, А.М. Куліша, А.І. Марущак, В.А. Мельник, О.М. Музичука, О.Ю. Салманова О.П. Угровецький, В.С. Цимбалюк, М.М. Швед та інші. Вони вивчають питання інформаційного суспільства, поняття інформації, основні принципи формування та реалізації права на інформацію. Проте результати досліджень з цих питань мають деякі розбіжності. Таким чином, необхідно з'ясувати зміст та особливості адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкта права на інформацію, наявність прогалів у відповідному правовому регулюванні та відсутність предметного дослідження цих проблем релевантність вибраної теми.

Мета і задачі дослідження. Мета магістерського дослідження полягає у визначенні сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкта реалізації права на інформацію, а також в окресленні шляхів його розвитку та вдосконалення.

Для досягнення мети в роботах необхідно вирішити такі основні завдання: - визначити поняття та особливості адміністративно-правового статусу

громадянина України; - з'ясувати зміст права громадянина України на інформацію; - встановити особливості реалізації права громадянина України на оскарження; - уточнити сутність та особливості реалізації права на інформацію з обмеженим доступом; - визначити поняття права на доступ до публічної інформації та особливості його реалізації; - характеризують особливості адміністративно-правового забезпечення права на інші види інформації; - запропонувати шляхи вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює здійснення права громадян України на інформацію; - намітити шляхи розробки адміністративних та правових засад отримання, використання, розповсюдження, зберігання та захисту інформації; - визначити напрями удосконалення адміністративно-правових гарантій права на інформацію громадянами України. Об'єктом дослідження є соціальні відносини, які формуються під час реалізації громадянами України права на інформацію. Предметом дослідження є адміністративно-правовий статус громадянина України як суб'єкта права на інформацію.

Методи дослідження. Методологічною основою магістерського дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання, які ґрунтуються на принципах всебічного та об'єктивного аналізу соціальних явищ адміністративно-правового характеру. Їх застосування характеризується систематичним підходом, який дає змогу досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту та правової форми. Вивчення сутності адміністративно-правового статусу громадян України та поняття права громадян на інформацію, поглиблення відповідного концептуального апарату було здійснено за допомогою логіко-семантичного методу та методу підйому з абстрактної до бетону. Історико-правовий метод використовується для вивчення проблеми встановлення права на інформацію. За допомогою порівняльного юридичного методу пропонуються шляхи вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює здійснення права громадян України на інформацію. Класифікація, групування та системно-структуровані методи використовуються для визначення способів отримання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації. Для формулювання пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкта реалізації права на інформацію, застосовано порівняльно-правовий метод, документальний

аналіз, метод класифікації. Теоретичною та теоретичною основою для здійснення магістерської роботи були загальні теоретичні наукові праці, розвиток провідних фахівців у галузі адміністративного права, фінансового права та інших галузевих юридичних наук. Нормативною базою дослідження були Конституція України, міжнародні правові акти, законодавчі акти, постанови Верховної Ради України, постанови Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти. Інформаційна база дослідження полягає у узагальненні практики реалізації права громадянина України на інформацію, політичну та правову журналістику, довідкові публікації.

Новизна отриманих результатів полягає в тому, що магістерська робота являє собою комплексне дослідження адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкта права на інформацію. В результаті дослідження було сформульовано ряд нових положень та висновків, запропонованих особисто магістром. Зокрема: - пропонується покращити визначення поняття адміністративно-правового статусу громадянина України, яке слід розуміти як правову (правову) категорію, яка визначає правовий статус окремого суб'єкта (громадянина) , закріплені в нормативно-правових актах і гарантовані державою у відносинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, основою яких є сукупність прав, обов'язків та гарантій, які регулюються нормами адміністративного законодавства; - для цієї мети створено розуміння суті апеляції громадянина, що є інформаційним зв'язком між громадянином та державними та місцевими органами влади, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, об'єднань громадян чи посадових осіб задоволення законних інтересів шляхом розгляду та вирішення питань, порушених у апеляції, тобто відповідних відповідей від держави; - покращене визначення поняття адміністративно-правових гарантій права громадян на інформацію як сукупність правил, передбачених правилами адміністративного права, факторами, обставинами, засобами (шляхами), через які держава, з одного боку , створює реальне право громадян на інформацію, тобто можливе для практичної реалізації (реалізації), а з іншого - встановлює гарантії у відповідних нормативно-правових актах; - визначено характерні риси та недоліки сучасного інформаційного законодавства України, що включає в себе наступне: його безсистемний розвиток; внутрішнє протиріччя; нерегулярність багатьох

інформаційних відносин; диспропорції у співвідношенні між законами та підзаконними актами на користь останнього; відсутність наукового обґрунтування, декларативне та неприйняття низки законодавчих актів, а також відсутність механізмів їх реалізації в цих актах. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони представляють як теоретичний, так і практичний інтерес: - в галузі досліджень - основні положення та висновки магістерської роботи можуть стати основою для подальшого розвитку шляхів вдосконалення правового регулювання громадян "право на інформацію; - у навчальному процесі матеріали магістерської роботи можуть бути використані під час підготовки та підготовки навчальної літератури з дисциплін "Адміністративне право" та "Інформаційне право" тощо. Структура роботи. Робота магістра складається з вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім розділів, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг робіт - 100 сторінок, з яких основний текст - 89 сторінок, список використаних джерел - 112 назв.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ

1.1. Сутність та особливості адміністративно-правового статусу громадянина України

Зв'язки з громадськістю, які так чи інакше стосуються сфери внутрішнього управління в державі, вимагають розробки нових напрямів реформування державної системи, серед яких особливе місце займає адміністративно-правові норми. Це свідчить про адміністративну та правову реформу, яка в першу чергу пов'язана з трансформацією системи управління, а отже, і з діяльністю органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій тощо. У свою чергу, громадяни - це об'єкти, спрямовані на певні дії, які складають процес управління. Таким чином, правовий статус громадян також зазнає змін у цій частині системи контролю. Особливу увагу буде приділено тому факту, що термін "адміністративно-правовий статус" походить від поняття "правовий статус", що є більш широкою категорією і поєднує в собі низку політичних та правових чинників, що характеризують рівень демократії та відповідного Структура державного суспільства. Правовий статус людини можна розглядати двома аспектами: широким і вузьким сенсом. Таким чином, у вузькому сенсі це сукупність юридичних якостей, які держава сплачує громадянину. У широкому сенсі правовий статус є тим, що так чи інакше законодавчо встановлює позицію громадянина в суспільстві, посереднює всі види зв'язків і відносин між державою та громадянином [14, с.21]. У суспільстві між державою та окремими людьми існують складні відносини, які виявляються в правовій формі у формі прав, свобод та відповідальності. Останні, у свою чергу, є основними компонентами правового статусу особи. Таким чином, правовий статус вказує на характерні риси соціальної структури суспільства і, відповідно, його індивідуальні елементи, основні стандарти індивідуального поведінки в суспільстві - як можливі, так і необхідні, а також взагалі характеризує ступінь взаємодії між держава та особа як учасник правових відносин. Зміст категорії "правовий статус" є предметом вивчення великої кількості вчених та практиків і,

відповідно, розкриває їх по-різному. Так, П.П. Шлітун зазначає, що правовий статус на латині означає "ситуація" і є встановленою нормою закону з сукупністю прав, обов'язків і обов'язків її суб'єктів - громадян, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, установ, організацій, тощо [111, с. 496]. У той же час, правовий статус особи, як правило, містить права та обов'язки; Натомість статус влади та посадових осіб є поєднанням функцій та повноважень, здійснення яких одночасно є обов'язком [111, с. 148]. В.Ф. Голованець, перш ніж розглянути правовий статус особи, зазначає, що в цілому існує соціальний статус особи, визначений соціальними нормами, і таким чином вказує на позицію людини в суспільстві. Складовою соціального статусу людини є її правовий статус, який стосується виключно якості людини і громадянина, зв'язків людини лише з державою, а не з суспільством в цілому [22, с. 71]. Правовий статус людини потребує юридичної консолідації своєї позиції в державі та суспільстві. На цій підставі правовий статус особи є системою прав, свобод та обов'язків, визнаних та закріплених державою в законодавчому процесі, а також законних інтересів особи як суб'єкта права. У юридичній науці розрізняють наступні види правового статусу: 1) загальний - правовий статус, консолідація якого відбувається на конституційному рівні, що здійснюється в межах правовідносин, що виникають між державою та особою; загальний правовий статус можна визначити як основний для зазначених учасників правовідносин; 2) особливий - правовий статус певних категорій громадян, який деталізує загальний (або конституційний) статус, оскільки передбачає додаткові права та обов'язки, обмеження, гарантії тощо. Тобто цей статус передбачений для певної категорії особи (наприклад, військовослужбовці, інваліди, пенсіонери); 3) філія - правовий статус, який визначається правилами певної галузі права, тобто він визначає особливості прав та обов'язків суб'єктів у сфері певних правовідносин. Відповідно, у сфері адміністративно-правових відносин існує адміністративно-правовий статус, у сфері цивільного права - статус цивільного права тощо; 4) міжгалузевий - правовий статус, який визначається складними правовими нормами та інститутами; 5) Особа - правовий статус, на підставі якого встановлюються права та обов'язки окремої особи. Особливістю цього статусу є те, що вона має персоналізований характер, оскільки вона належить певній людині, а також має динамічний характер, що пояснюється відповідними змінами

в житті людини. Юридичний статус, як юридична категорія, має свої особливості. Слід зазначити, що правовий статус особи має універсальний, тобто загальний характер. Це пов'язано з тим, що воно поширюється на всіх суб'єктів правовідносин та включає їх різні статуси. Ці актори - це держава, суспільство, людина тощо. Правовий статус відображає індивідуальні особливості людини та його реальну ситуацію в Росії [105, с. 549].

Зміст та структуру правового статусу громадянина становить ряд певних елементів, серед яких: громадянство, конституційні права та обов'язки, правоздатність та дієздатність, гарантії прав і свобод.

Відповідно до чинного законодавства питання про громадянство України регулюється Конституцією України, Законом України "Про громадянство України" від 18 січня 2001 року, № 2235-III та міжнародними договорами. У цьому випадку, якщо міжнародний договір України встановлює інші правила, ніж ті, що містяться в Законі України "Про громадянство України", застосовуються правила, передбачені міжнародним договором [62]. В.Ф.Пороголко звертає увагу на те, що правовий статус громадянина України істотно відрізняється від правового статусу інших осіб (іноземців, осіб без громадянства тощо), які проживають на території держави. Правовий статус громадянина зберігає свої особливості в тому випадку, якщо громадянин України постійно чи тимчасово перебуває на території іншої держави. Основними характеристиками правового статусу громадянина України є: 1) індивідуальне, документальне, правове оформлення громадянства кожної особи (паспорт, свідоцтво про належність громадянам України або інший документ, визначений законодавством, що містить вказівку на громадянство України); 2) стійкий характер відносин громадянства; 3) двосторонні відносини між особою і державою, які проявляються в певному комплексі взаємних прав, обов'язків та обов'язків на основі визнання та поваги до гідності, основних прав та свобод людини; 4) поширення громадянина суверенної влади держави як всередині країни, так і за її межами [58, с. 116]. П.П. У свою чергу, Шлютюн вказує, що громадянин - це людина, яка на законних підставах належить до певної держави. Як людина, він носить природні права, і як громадянин - суб'єкт права, що впливає з його громадянства [111, с. 149]. О.В. Скрипнюк зазначає, що громадянство вважається одним із найстаріших інститутів конституційного права. Зміст громадянства, - говорить О. В. Скрипник, з одного

боку, права та обов'язки особи по відношенню до держави, а з іншого - держава по відношенню до особи. Поява та існування цих прав і обов'язків пов'язане із поширенням юрисдикції держави на особу, що, поряд з іншими факторами, змушує людину придбати повну юридичну особу громадянина, а також захист його права та законні інтереси держави [100, с. 287]. Аналіз наукової думки О.В. Скрипник про характеристики юридичної категорії українського громадянства має аналогічні риси з висновком VF. Болото О.В. Скрипник зазначає, що громадяни України повинні суворо дотримуватися нормативних вимог держави, не порушувати права та законні інтереси інших суб'єктів права, не шкодити природному середовищу, захищати суверенітет та територіальну цілісність України. Держава повинна захищати права та свободи громадян, створювати належні умови для реалізації таких прав та свобод. Законодавче (правове) визначення поняття "громадянство" міститься в Законі України "Про громадянство України" [62]. За його словами, громадянство є правовідносинами між особою та Україною, що виявляється в їх взаємних правах і обов'язках. Громадянином України є особа, яка придбала громадянство України у порядку, встановленому законами України та міжнародними договорами України [62]. Громадянство України як постійний зв'язок між особою та державою має певні особливості: 1. Громадянство є законним, що пояснюється встановленням відносин між особою та державою щодо конституційних принципів та законів України. 2. Громадянство не обмежується в просторових та тимчасових умовах, тобто не припиняється, коли особа знаходиться за межами території країни, в якій він має громадянську приналежність. 3. Громадянство характеризується стабільними правовідносинами між особою та державою, що проявляється в взаємних правах та обов'язку [62].

Законодавством України регулюється ряд важливих питань, які пов'язані з правовим врегулюванням адміністративно-правового статусу громадян. Але особливої уваги потребує те, що в нормативно-правових актах українського законодавства відсутнє саме поняття адміністративно-правового статусу. Натомість, зауважимо, що існує велика кількість наукових досліджень щодо визначення поняття адміністративно-правового статусу громадянина. Серед наукових доробок з дослідження зазначеного питання є праці таких науковців як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, С.В. Ківалов, В.К. Колпаков, Д.М. Овсянко,

О.І. Остапенко та ін.

В.Б. Авер'янов у своїх наукових дослідженнях визначає "адміністративно-правовий статус громадянина України" як "... сукупність прав та обов'язків громадянина, встановлених законом та іншими правовими актами, що гарантують йому участь у управлінні державою справи та задоволення суспільних та особистих інтересів через діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування »[17, с. 155]. У той же час автор вказує, що адміністративно-правовий статус є об'ємним поняттям, на який впливають різні чинники (громадянство, вік тощо) [17, с. 155]. Адміністративно-правовий статус громадян визначається обсягом та характером адміністративної правосуб'єктності, зміст якої включає адміністративну спроможність та адміністративну спроможність [17, с. 155]. Так. Бітик зазначає, що адміністративно-правовий статус громадянина України є невід'ємною частиною його загального статусу, який встановлений Конституцією України, Законом України "Про громадянство" та іншими законодавчими актами. Адміністративно-правовий статус громадянина визначається обсягом і характером його адміністративної правосуб'єктності, що включає адміністративну спроможність та адміністративну спроможність [5, с. 58-59]. В той же час автор зазначає, що всі особи, які постійно чи тимчасово перебувають на території України, підпадають під юрисдикцію Української держави. Проте увагу слід приділяти тому факту, що законодавство не визначає статус громадянина та особи, а віддає їх від них. Це пояснюється тим, що "... громадянин України має ширший спектр прав та обов'язків, ніж особа, яка не пов'язана з відносинами громадянства з державою, у тому числі у сфері захисту (неприпустимість видачі громадянин України до іноземної держави, захист прав громадян на кордон тощо) »[5, с. 57-58]. Тому основною ознакою адміністративно-правового статусу громадянина України є його постійні правові відносини з державою. У свою чергу С.В. Ківалов визначає адміністративно-правовий статус окремого суб'єкта як його правовий статус у відносинах з державними органами, який регулюється нормами адміністративного права [34, с. 18]. В.К. Колпаков визначає, що адміністративно-правовий статус суб'єкта формує потенційну здатність мати права та обов'язки у сфері державного управління (адміністративна спроможність), здійснювати права та обов'язки, надані у сфері державного управління (адміністративна спроможність), наявність

суб'єктивних прав та обов'язків у сфері державного управління [36, с. 73]. У своїх дослідженнях Д.М. Приходить до таких висновків. Овсянко, який зазначає, що адміністративно-правовий статус громадянина України визначається обсягом і характером його адміністративної правосуб'єктності, що складається з адміністративної спроможності та адміністративної спроможності [54, с. 43]. Даний аналіз дозволяє сформулювати визначення "адміністративно-правового статусу громадянина України". Таким чином, адміністративно-правовий статус громадянина України є юридичною (правовою) категорією, яка визначає правовий статус окремого суб'єкта (громадянина) у відносинах з органами державної влади, на підставі яких є сукупність прав, обов'язків та гарантій, який регулюється нормами адміністративних прав. З огляду на адміністративно-правовий статус громадян України, слід зазначити, що воно містить певні складові елементи. Враховуючи, що адміністративно-правовий статус є невід'ємною частиною правового статусу громадянина, ми будемо включати права, свободи та обов'язки перших елементів. Крім цих елементів, серед вчених існує думка, що структурні елементи правового статусу є гарантіями, оскільки вони є певними засобами, які сприяють реалізації прав та свобод, захищених законом інтересів громадян та їх виконання їх юридичних зобов'язань. Створення реалізованого механізму забезпечення прав громадян неможливе без певної гарантії адміністративно-правового статусу. З огляду на це, обґрунтування включення гарантій як елемента правового статусу. Адміністративно-правовий статус громадянина України є невід'ємною частиною його загальноправового статусу, встановленого Конституцією України, Законом України "Про громадянство України" від 18.01.2001 та іншими законодавчими актами України [15, р. 42].

Отже, зважаючи на вищесказане, можна зробити висновок, що адміністративно-правовий статус громадянина має такі компоненти:

- правові принципи та норми, які регулюють питання щодо врегулювання правового становища суб'єктів адміністративних правовідносин;
- права, свободи та обов'язки, що в сукупності формують правосуб'єктність суб'єктів адміністративних правовідносин;
- умови та порядок набуття й втрати адміністративно-правового статусу громадянина України;

– гарантії з боку держави щодо дотримання прав та обов'язків.

Суб'єкти адміністративно-правових відносин громадян України в тому випадку, якщо вони беруть участь у правовідносинах у сфері управління. У цьому випадку їх участь є обов'язковою, і вони, у свою чергу, є дійсними учасниками. Громадяни можуть стати суб'єктами адміністративно-правових відносин за наявності трьох умов: 1) адміністративного права, що передбачає права та / або обов'язки суб'єкта; 2) адміністративна спроможність та адміністративна спроможність суб'єкта; 3) основи виникнення, зміни та припинення правовідносин (юридичний факт) [52, с. 21].

Враховуючи, що сутність адміністративно-правового статусу громадянина України - потенційна здатність мати права, обов'язки у сфері державного управління та здійснювати їх у тій же сфері, можна говорити про певний комплекс прав та обов'язків громадянин у сфері виконавчої влади. Таким чином, наш аналіз досліджень, проведених науковцями в контексті визначення поняття "адміністративно-правовий статус громадянина України", дозволяє сформулювати всебічне визначення цієї концепції. Виходячи з того, що адміністративно-правовий статус громадянина України впливає з правового статусу особи, нам вдалося визначити його основні елементи. Основними принципами формування адміністративно-правового статусу громадянина України є участь громадянина в управлінні державою та задоволення їхніх особистих, а також громадських інтересів через діяльність державних органів, що забезпечується шляхом встановлення та зміцнення законів та інших нормативно-правових актів, прав, обов'язків та обов'язків таких осіб.

1.2. Поняття та зміст права громадянина України на інформацію

З появою теоретичних розробок в області інформації як об'єкта права, вченим пропонується розглядати інформацію у вигляді спеціальних видів речей, включаючи гроші, цінні папери, результати робіт, послуги. Це є предметом жарких дискусій не тільки в рамках національного законодавства, але також глобальних правових проблем, спричинених Інтернетом. Ось проблема, пов'язана з розумінням інформації як окремої форми громадянських прав [43, с. 30]. Важко не погодитися з тим, що на сьогодні розвиток сучасного суспільства неможливий

без перебігу певних процесів, що є горезвісним на підставі інформації. Існування суспільства як функціонуючого багатокомпонентного механізму важко уявити за відсутності інформаційних процесів, які стають все більш важливими в житті людини як члена такого суспільства. Інформація, представлена різними носіями - джерела, отримані, асимільовані та / або передані не тільки дозволяють людині взаємодіяти з навколишнім середовищем, але, насамперед, допомагає їй інтегруватися в суспільство, щоб стати його повноправним членом. Таким чином, інформація як основний ресурс людства служить основною категорією як соціального, так і технічного розвитку. Термін "інформація" має багато різних пояснень, залежно від області, в якій вона використовується. У повсякденному житті інформація відноситься до інформації, яка може бути передана одним або декількома суб'єктами відносин до іншого (іншим) будь-яким чином: усно, письмово або іншим чином. У джерелах, що мають науковий, економічний, юридичний, технічний, технологічний характер тощо, вищезазначений термін можна тлумачити по-різному. Так, наукова інформація є логічною інформацією, яку людина може отримати в процесі знань і є результатом дослідницької діяльності. У свою чергу економічна інформація представлена набором відомостей про соціально-економічні процеси. Правова інформація - це сукупність будь-якої інформації про право, її систему, джерела, здійснення, юридичні факти, правові відносини, правопорядок, правопорушення та боротьба з ними, їх попередження тощо (ст.17 Закону "Про інформацію") . Технічна інформація призначена для вирішення технічних проблем, тому вона створюється в галузі машинобудування. Технологічна інформація, на відміну від попередніх типів, використовується для створення матеріальних товарів, а саме у сфері матеріального виробництва. Отже, існує велика кількість різновидів інформації, і саме критерій присвоєння інформації відповідній формі інтерпретації цієї категорії неоднозначний. Вперше як науковий термін термін "інформація" використовувався в 20-30-х роках в теорії журналістики. Інформація розглядалася як опис фактів, а зв'язок інформації з журналістикою - як коментар до таких фактів. Такий період характеризувався спробами вивчення джерел інформації, одночасно висвітлюючи його важливі характеристики, у тому числі новизну, надійність, важливість, а також зв'язок між інформаційними користувачами та інформацією як такою [12, с. 24]. Така ідея інформації існувала

до 20-х років ХХ століття. Після цього термін "інформація" став об'єктом наукового пізнання, що пов'язано з розвитком теорії спілкування. Серед відомих вчених того часу, які досліджували суть інформації у своїх наукових працях, були Р. Хартлі, К. Шеннон, В. Кібелішиков, В. Шестаков. Відповідно до інформаційних теорій (розділ кібернетики, що вивчає, як вимірювати та передавати інформацію), він визначається як: - Заява про стан справ, стан будь-якої, науково-технічної інформації; засоби масової інформації (преса, телебачення, кіно), генетична інформація; - набір спадкових характеристик, що передаються з клітини в клітину, від організму до тіла [55, с. 587] ».Одне з найпоширеніших визначень поняття "інформація" дало академік В.М. Глушков, який зазначив, що інформація є мірою неоднорідності розподілу речовини та енергії в просторі та часі, мірою змін, яка супроводжує всі процеси що відбувається у світі [21, с. 121]. У дослідженні цієї концепції вчений також виділив два основних типи інформації: статистичні (розподіл матерії та енергії в космосі) та динамічні (зміна процесів у часі).

Слід зазначити, що термін "інформація" має велику кількість інтерпретацій, оскільки ця категорія є предметом дослідження вчених різних галузей науки: історичних, технічних, філософських, соціологічних, біологічних, економічних, правових та ін. У соціології інформація відноситься до будь-якого повідомлення (тексту), що містить деяку інформацію (нові знання) стосовно того чи іншого об'єкта (предмет повідомлення). Інші вчені вказують, що "інформація - це знання, але не всі знання, що є у людства, але лише тією частиною, яка використовується для орієнтації, для активних дій для управління" [7, с. 238]. Існують атрибутивні та функціональні підходи до характеру інформації. Відповідно до першого підходу, прихильники розглядають інформацію як об'єктивну властивість матеріальних об'єктів. У той же час прихильники другого підходу вважають, що інформація є станом і результатом спрямованої діяльності суб'єкта, тому її виникнення можливе лише на соціально свідому рівні. Систематичні особливості, які є основою змісту інформації, вчений Ф. Маллуп. Він зазначив наступне: 1) інформація - процес передачі знань, сигналу або повідомлення; 2) інформація - це поточні дані про змінні в певній сфері діяльності, систематизована інформація про основні причинні відносини, що містяться в знаннях, як поняття більш загальної категорії, стосовно якої підпорядкована інформація; 3) інформація - це

знання, яке передано іншому або набувається шляхом самостійного навчання чи навчання; 4) інформація - це знання певної особи про подію, подію або щось подібне [48, с. 36-37]. В.З. Коган, з усіх визначень, визначив спільні моменти - чотири компоненти: 1) процес знання чогось, про яку інформацію передається; 2) особа, яка передає інформацію; 3) той, хто сприймає інформацію; 4) сама інформація [35, с. 18]. Слід зазначити, що інформація займає важливе місце в житті майже кожної людини. Інформація - продукт відповідно до важливості, обсягу та інших критеріїв. У той же час, це первинний продукт для виникнення інших як результат його обробки. Якщо звернутися до визначення поняття "інформація" у правовому полі, то наукові дослідження таких учених, як В.А. Дозортів [24, с. 27], В.А. Копилов [41, с. 3] та ін. У світлі вищесказаного можна зробити висновок, що термін "інформація" не є простим і однозначним, але має велику кількість тлумачень, залежно від області, в якій вона використовується. На додаток до визначення досліджуваної концепції у перекладах багатьох учених, тобто варіантів його доктринального визначення, існує також законодавча (правова), яка регулюється певними положеннями нормативно-правових актів, що належать до поточної національні правові рамки. Інформаційне законодавство України, на відміну від інших галузей законодавства, яке в основному збігається з галузями права, охоплює акти та правові норми різних галузей права [28, с. 60]. Отже, право на інформацію в нашій державі регулюється різними галузями права. Повне і всебічне визначення поняття інформації наводиться в Законі України "Про інформацію" від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ із змінами, внесеними згідно із Законом України "Про внесення змін до Закону України" Про інформацію " "від 13 січня 2011 року. Загальне розуміння поняття полягає в тому, що інформація - це будь-яка інформація та / або дані, які можуть зберігатися на фізичних носіях або відображатися в електронному вигляді. Слід зазначити, що поняття "інформація" зазнало важливих змін. в редакції Закону України "Про інформацію" від 2 жовтня 1992 р. інформація була сприйнята як документована або публічно розкрита інформація про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому середовищі. Відповідно до змін, внесених до Закону України "Про інформацію" від 13 січня 2011 року, особливу увагу слід приділяти розгляду нового виду інформації. У законі сказано, що інформація може відображатися в електронному вигляді. Пояснення терміну "електронний вигляд" в законі немає.

У цьому випадку слід звернутися до Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22 травня 2003 року. На підставі змісту закону електронна концепція електронної форми є електронною формою документа, визначення якого також відсутнє. Аналіз закону дозволяє нам припустити, що електронна форма є одним із типів інформаційного дисплея (її реєстрації) для створення, обробки, відправки, передачі, отримання, зберігання, використання та знищення за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем, а також електронних засобів масової інформації.

Відображення інформації в електронному вигляді характерне і засобам масової інформації. Якщо ж звернутися до ст. 22 нової редакції Закону України «Про інформацію», то такими є засоби, що призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації. Отже, незважаючи на те, що інформація може бути відображена в електронному вигляді, електронні засоби масової інформації досі залишаються невизначеними.

Зважаючи на те, що інформаційне законодавство містить норми різних галузей права, визначення поняття інформації знайшло своє відображення також в ст. 200 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року (надалі — ЦК України). До внесення змін до Закону України «Про інформацію» за цивільним законодавством визначення інформації було наступним: «Інформацією є документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі». З прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» поняття інформації в ЦК України має аналогічне визначення, як і в Закону України «Про інформацію», а саме: «Інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді».

Також поняття інформації регламентоване в ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210-III (зі змінами Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання у сфері захисту економічної конкуренції» від 05.07.2011 р. № 3567-VI): інформація — відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки,

ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми, тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості. Зокрема, в Законі України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 р. № 1280-IV під інформацією розуміють відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб.

Давайте подивимося на деякі аспекти, пов'язані з особливостями регулювання поняття "інформація" в інформаційному праві. По-перше, враховуючи внесення певних змін до положень про правовідносини в інформаційній сфері, законодавець визначає інформацію не тільки як інформацію, але і як відповідну інформацію, яку можна зберігати на фізичних носіях або відображати в електронному вигляді. Це пов'язано з тим, що не всі об'єкти інформаційних правовідносин відносяться до тих, що відносяться до характеристик інформації. Прикладом може бути електронний підпис, паролі та коди доступу, інформація, передана факсом або мобільним зв'язком, яка сьогодні є дуже актуальною. Перелічені об'єкти - це не дані, а дані. По-друге, якщо інформація про події та явища раніше вважалася інформативною, яка виключає наявність інформації про особу, певних суб'єктів та процесів, то сьогодні в інформаційному законодавстві інформація не розглядається через вичерпний перелік категорій "інформація" та "дані". По-третє, інформаційне право не встановлює термінів, пов'язаних з виникненням інформації. Тобто інформація та / або дані розглядаються як інформація, незалежно від того, чи є вони місцем у суспільстві, державі чи навколишньому середовищі, або повинно відбутися в майбутньому. По-четверте, однією з основних характеристик інформації є форма її вираження, а саме зберігання на фізичному носії або вираження в електронному вигляді. Одним з найпоширеніших видів матеріальних носіїв є документ. Відповідно до ст. 1 Закону України "Про інформацію", документ є матеріальним носієм, що містить інформацію, основними функціями якої є її збереження та передача в часі та просторі. У цьому випадку матеріальна форма вимагає певних деталей, за наявності яких інформація може бути представлена у формі документа. Суттєві елементи є обов'язковими ознаками для певних видів документів, які встановлені законом або адміністративними правилами. У цьому

випадку організаційні та адміністративні документи повинні мати певну кількість деталей та їх правильне розташування, які повинні відповідати ДСТУ 4163 -2003. Якщо інформація записується в електронному вигляді, то вони також повинні мати певні подробиці. Відповідно до ст. 6 Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг", електронний підпис є обов'язковим елементом електронного документа. Таким чином, якщо інформація передається електронним шляхом, але не має необхідної інформації як електронного підпису, така інформація вже не є електронним документом, і в цьому випадку вони не розглядаються як електронна інформація. Поняття "інформація" також може бути визначено як категорія цивільного права.

Питання, пов'язані з вивченням змісту та виділенням характерних рис інформації у сфері цивільно-правових відносин, приділяли велику увагу деяким цивілізованим вченим, зокрема І. В. Арістова В.М. Бриджко Р.А. Калюжний, В.В. Саєнко та інші. Відповідно до цивільного законодавства інформація є предметом цивільно-правових відносин. Як відомо, такі об'єкти є речами, тобто об'єктами, які людина може сприймати, торкаючись, бачачи, або тих, які людина не може сприйняти в певний спосіб. Характеристика перших об'єктів полягає у виникненні повноважень у володінні, використанні та розпорядженні ними. В іншому випадку об'єкти не тілесні, наприклад, "винахід" або "ноу-хау" [26, с. 63]. Можна припустити, що інформація також за своїм характером нерозривно, але вона виражається через певних носіїв, як правило, матеріалу. У свою чергу володіння, користування та розпорядження фактично здійснюються у відношенні до фізичних предметів, речей, тобто в просторі, крім суб'єкта, якому належать вказані повноваження. Це вимагає особливої уваги, оскільки досить часто інформація стає предметом цивільно-правових відносин під час судового розгляду. Посилаючись на національну судову практику, процедури отримання інформації стосуються головним чином його джерел. Докази можуть бути поясненням окремих осіб, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків тощо [101, с. 77]. Вони насправді нематеріальні, але закріплені матеріалом носієм. Суди, розглядаючи справи, застосовують законодавство про інформацію, виходячи з того, що інформація "може бути" власноруч використана та використана "як фізичний об'єкт" [26, с. 67].

ЦК України відносить інформацію до нематеріальних благ поряд з результатами інтелектуальної і творчої діяльності, а також особистими немайновими благами, оскільки вона є такою за своєю природою. Як нематеріальне благо, інформація в багатьох випадках слугує основою та невід'ємною частиною великої кількості матеріальних об'єктів. Такими об'єктами можуть бути будь-які документи, цінні папери, інші інформаційні ресурси, тощо. Існування останніх за відсутності інформації втрачає своє цільове призначення та взагалі є неможливим.

В.С. Цимбалюк вказує на те, що інформація має об'єктивні ознаки майна. Її основою є природні ознаки, вона може вимірюватися умовними друкованими аркушами, кількістю умовних знаків (літер, цифр і т.д.), у електронній формі — у бітах, байтах, кілобайтах, тощо [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**, с. 297–298]. На думку І.Л. Бачило та В.Н. Лопатіна, основними ознаками інформації є наступні: системність, селективність, спадкоємність, невичерпність, субстанційна несаможиттєвість, трансформованість, універсальність, масовість, здатність до обмеження та якість [29, с. 25]. Зважаючи на велику кількість думок щодо ознак інформації, жоден перелік таких ознак не може бути вичерпним. Наявність тих чи інших ознак буде залежати, по-перше, від виду інформації і, відповідно, її змісту; по-друге, від того, в якості якого об'єкту виступає інформація, тому що вона може бути продуктом, ресурсом або такою, що не є товаром; і по-третє, від самого носія інформації.

За існуючими інформаційними класифікаціями існують два основних його види: доктринальні (теоретичні) та законодавчі. У першому випадку існує велика кількість наукових поглядів. Якщо звернутися до законодавчої класифікації інформації, то відповідно до ст. 10 чинного Закону України "Про внесення змін до Закону України" Про інформацію "від 13 січня 2011 року інформація, залежно від змісту, поділяється на наступні види: інформація про референтний та енциклопедичний характер, про стан навколишнього середовища (екологічна інформація), товару (роботи, послуги), науково-технічної інформації, податкової, правової, статистичної, соціологічної та інших видів інформації. До способу доступу до інформації відповідно до статті 20 вище Право, інформація поділяється на відкритий та обмежений доступ Характерною рисою відкритої інформації є відсутність будь-яких обмежень на доступ до неї, у свою чергу,

інформація з обмеженим доступом може бути конфіденційною, таємною та доступною. Ми розглянемо особливості цих типів інформації та особливості реалізації прав на них в окремому розділі другого розділу цього дослідження. У редакції Закону України "Про інформацію" від 2 жовтня 1992 року, до типів інформації відповідно до ст. 30 може містити інформацію про професійну, ділову, індустріальну, банківську, комерційну та іншу природу. І в Законі України "Про внесення змін до Закону України" Про інформацію "від 13 січня 2011 року такі види інформації недоступні. Інформаційне суспільство нового століття засноване на інформаційно-комунікаційних технологіях, які без інші соціальні відносини, не можуть існувати окремо і постійно взаємодіють з ними. Права та свободи людини, пов'язані з сферою інформаційних відносин, безпосередньо пов'язані з явищем демократизації громадянського суспільства, створенням демократичного суспільства, який нерозривно стикається з політичними проблемами. Демократичне суспільство передбачає збільшення ролі масової свідомості, яка, в свою чергу, формується членами суспільства під впливом інформації. Таким чином, процеси, пов'язані з розвитком права на інформацію в Україні, безпосередньо залежать від розвитку свободи думки і слова та свободи преси як права поширювати свої думки, ідеї та інформацію брутальне друковане слово, право на вільне вираження думок і переконань, а також інші права та свободи людини і громадянина, які сьогодні є фундаментальними. Права та свободи особи в галузі інформаційно-правових відносин та їх гарантії відображені в національному законодавстві інформації, що є простою, складною галуззю, яка на шляху систематизації через кодифікацію. Ця категорія повинна розглядатися як множина нормативно-правових актів, прийнятих Верховною Радою України у формі законів та нормативних актів нормативного змісту, та суб-нормативних актів, що регулюють суспільні відносини щодо інформації. Законодавство України про інформацію складається з Конституції України, Закону України "Про інформацію", законодавчих актів щодо окремих галузей, типів, форм та засобів інформації, міжнародних договорів та угод, ратифікованих Україною, а також принципів та норм міжнародного права закон. Таким чином, враховуючи велику кількість доктринальних подій, термін "інформація" має багато тлумачень, проте його чітке визначення містяться в положеннях законодавства про інформацію. Аналіз окремих положень законодавства дозволив нам відрізнити характерні риси

регулювання поняття "інформація". Положення про право громадянина на інформацію, надану на конституційному рівні, є фундаментальним, однак, розкриття питань, пов'язаних з вільним придбанням, використанням, розподілом, зберіганням та захистом інформації, необхідної для реалізації прав, свобод та законних інтересів, виражається в інших нормативно-правових актах, що деталізують питання про реалізацію такого права.

Висновки до Розділу 1

1. На підставі аналізу досліджень вчених, комплексне визначення поняття адміністративно-правового статусу громадянина України як юридичної правової категорії, що визначає правовий статус особистості (громадянина) у відносинах з державними органами, засновані на сукупності прав, обов'язків та гарантій, які регулюються нормами адміністративного права.
2. 2. Враховуючи, що адміністративно-правовий статус громадянина України впливає з правового статусу особи, визначаються основні складові першого, серед яких: громадянство, конституційні права, свободи, законні інтереси та обов'язки, принципи правового статусу громадянина, загальна правоздатність, гарантії прав та свобод громадян та правові норми.
3. 3. Враховуючи, що основними принципами формування адміністративно-правового статусу громадян України є їхня участь у управлінні державою та задоволення їхніх особистих та громадських інтересів через діяльність державних органів, що забезпечується шляхом встановлення та зміцнення законів та інших правових актів прав, обов'язків та відповідальності таких осіб, на основі якої ґрунтується система принципів, на яких ґрунтується адміністративно-правовий статус громадянина України.
4. 4. Доведено, що на сьогодні розвиток сучасного суспільства неможливий без перебігу певних процесів, основою яких є інформація. Існування суспільства як функціонуючого багатокомпонентного механізму важко уявити за відсутності інформаційних процесів, які стають все більш важливими в житті людини як члена такого суспільства. Інформація, представлена різними носіями - джерела, отримані, асимільовані та / або передані не тільки дозволяють людині взаємодіяти з навколишнім середовищем, але, насамперед, допомагає їй інтегруватися в суспільство, щоб стати його повноправним членом. Таким чином, інформація як основний ресурс людства служить основною категорією як соціального, так і технічного розвитку.

5. 5. Було встановлено, що процеси, пов'язані з розвитком права на інформацію в Україні, безпосередньо залежать від розвитку свободи думки та мовлення та свободи преси як права поширювати свої думки, ідеї та інформацію через друковану слово, право на вільне вираження думок і переконань, а також інші права та свободи людини і громадянина, які сьогодні є фундаментальними.
6. 6. В результаті аналізу окремих положень інформаційного законодавства виявлені особливості регулювання поняття "інформація", і доведено, що права та свободи людини в галузі інформаційно-правових відносин та їх гарантії відображені в національному законодавстві інформації, що є розгалуженою та складною галуззю, яка перебуває на шляху систематизації через кодифікацію.
7. 7. Згідно з доктринальним розвитком та законодавчим регулюванням існуючі види інформації визначені. Виявлено характерні риси конституційної консолідації права громадянина України на інформацію.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ

2.1. Особливості реалізації права громадянина України на звернення

Кожен громадянин має певні права, свободи та наділений відповідними обов'язками, що формують його правовий, в тому числі й адміністративно-правовий, статус. При цьому, реалізація громадянином свого правового статусу неможлива без наявності певних гарантій з боку держави, окреме місце серед яких посідає інститут звернення.

Конституційне право громадянина на звернення до органів державної влади є невід'ємною частиною його правового статусу. Це право знаходить своє подальше розвиток і реалізацію в рамках адміністративно-правового механізму, зокрема його прав людини. Адміністративно-правовий захист прав, свобод та законних інтересів громадянина України - це, по-перше, правоохоронна та правоохоронна діяльність уповноважених органів, по-друге, сукупність засобів, що використовуються в регульованих нормами адміністративного правопорядку, які спрямовані безпосередньо на реалізацію уповноважених органів, а також громадян на відповідні процедури (процесуальні дії). Такі процедури спрямовані на припинення та запобігання незаконні посягання на права, свободи та інтереси громадянина, припинення та усунення перешкод, які можуть виникнути при їх реалізації, а також визнання, поновлення та виконання прав та неправомірно виконаних чи невиконаних обов'язків наступне переслідування особою, яка вчинила правопорушення, на відповідальність [3, с. 377]. Сьогодні інститут лікування регулюється рядом нормативно-правових актів як національного, так і міжнародного характеру. Перш за все ми відзначаємо міжнародно-правові документи, положення яких стосуються питань права громадян на оскарження, оскільки відповідно до Конституції України та Закону України "Про міжнародні договори України" від 29.06.2004 р., чинні міжнародні договори, згода на яку Верховний Суд Рада України є частиною національного законодавства України [39; 77]. Укладання міжнародних договорів, що суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [39; 77].

Якщо міжнародний договір України, який набрав чинності у встановленому порядку, встановлює інші правила, ніж ті, що передбачені відповідним актом законодавства України, то правила міжнародного договору [39; 77]. Отже, консолідація Інституту звернень у міжнародних правових актах зумовлена, насамперед, необхідністю надання певних гарантій для суворого здійснення чинного законодавства усіма членами суспільства. Такий підхід до основних прав і свобод людини і громадянина, а також їх ефективний захист, є основою для створення правової, демократичної держави. Основними документами, прийнятими міжнародним співтовариством, є Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Хартія основних прав Європейського союзу. Ці документи втілили найбільш прогресивні ідеї, розроблені людьми протягом багатьох століть. Основна ідея таких актів - забезпечити гідність людського буття, захист її прав та свобод [23, с. 59]. У зв'язку з цим ми пропонуємо розглянути деякі положення міжнародно-правових актів щодо реалізації права громадян на апеляцію. Таким чином, основним характером реалізації права на оскарження є положення Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року. Положення ст. 8 вищезгаданого документа показує, що кожен має право на ефективний засіб правового захисту компетентними національними судами у разі порушення його основних прав, наданих йому конституцією або законом [27]. У Конвенції про захист прав людини та основних свобод, прийнятої 4 листопада 1950 року, реалізація права на оскарження регулюється ст. 34, згідно з яким окремі особи мають право звернутися до суду у разі порушення їх прав. І держава зобов'язана не перешкоджати здійсненню такого права [38]. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий 16 грудня 1966 року, регулює право громадянина брати участь у веденні державних справ безпосередньо та через вільно обраних представників, як це відображено у ст. 25 [51]. У Статуті основних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року здійснення права на оскарження відповідає ст. 44, згідно з яким кожен громадянин або кожен громадянин Союзу, кожна фізична чи юридична особа, яка проживає або має зареєстрований офіс у державі-члені, має право подати клопотання до Європейського Парламенту [106].

Аналіз вищезгаданих положень міжнародно-правових документів дозволяє зробити висновок, що вони встановлюють право людини та громадянина на оскарження, а також певні гарантії здійснення зазначеного права державою, що свідчить про захист її основних прав та основних свобод та громадянина у разі порушення. На національному рівні нормативна база захисту, права, свободи та інтереси громадянина України є положенням ст. 3 Конституції України, згідно з якою людина, його життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [39]. У той же час створення та забезпечення прав і свобод людини є головною відповідальністю держави. Така консолідація основних людських цінностей свідчить про приєднання Конституції України до світового бачення проблеми, тим самим забезпечуючи її обов'язкову резолюцію як для держави, так і для інших учасників суспільних відносин. Слід зазначити, що участь громадян у управлінні державними та громадськими справами відповідно до конституційного принципу може бути реалізована у формі звернення громадянина. Саме через звернення громадянина до виконання одного з конституційних принципів - участі громадянина в управлінні державними та громадськими справами [11, с. 61]. Право громадян на оскарження визначено в ст. 40 Конституції України. Аналіз положень цієї статті дозволяє зробити висновок, що одним з основних принципів взаємин між громадянином і державою є право застосовувати з індивідуальними або колективними письмовими зверненнями. Водночас, забезпечення громадянами права надіслати як індивідуальні, так і колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування та їх посадових осіб є однією з основ демократичної конституційної системи України. Розглянувши окремі положення Конституції України, які є основоположною нормативною базою права громадянина України на оскарження, ми вважаємо за необхідне проаналізувати положення про правове регулювання такого закону іншими нормативно-правовими актами поточного законодавства, яке додатково регулює його реалізацію. Одним з основних нормативно-правових актів чинного національного законодавства, яке містить положення про заклади лікування в Україні, є Закон України "Про подання апеляції громадян" №393 / 96-ВР від 02.10.1996 р. [74]. Крім того, важливими нормативними актами, що регулюють право звернення громадян, є Указ Президента України "Про

пріоритетні заходи щодо забезпечення реалізації та забезпечення конституційного права на звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування" від 07.02.2008 р. № 109/2008 [85] та Інструкція з ведення обліку за зверненнями громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування, об'єднань громадян, на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форми власності, в засобах масової інформації, аверджена Кабінет Міністрів України Міністри України від 14 квітня 1997 р. № 348 [70]. Більшість положень цих нормативно-правових актів пов'язані з питаннями практичної реалізації громадянами України конституції, наданими їм правом подавати пропозиції органам державної влади, об'єднанням громадян на покращення своєї діяльності, а також виявити свої недоліки, оскаржити дії чиновників, державних та громадських органів. Норми цих правових документів також дають можливість громадянам брати участь у управлінні державними та громадськими справами, впливати на покращення роботи органів державної влади та місцевого самоврядування, установ, організацій незалежно від форм власності, підприємств для захист їх прав та законних інтересів і відновлення їх у разі порушення [36, с. 537].

Закон встановлює, що громадяни України мають право звертатися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій, незалежно від їх власності, до засобів масової інформації, посадовим особам у відповідності зі своїми функціональними обов'язками та зауваженнями скарги та пропозиції, пов'язані з їх статутною діяльністю, заява чи клопотання щодо реалізації їх соціально-економічних, політичних та особистих прав та законних інтересів та скарги про їхнє порушення [74]. Відповідно до Закону України "Про звернення громадян" законодавчий орган, який регулює право громадянина подати заявку, негайно визначає певні його види. У чинному законодавстві немає визначення поняття подання громадянина.

Відповідно до ст. 40 Конституції України, усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. У ст. 5 Закону України

«Про звернення громадян» встановлено, що звернення адресуються органам державної влади і місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форм власності, об'єднанням громадян або посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань [74]. Отже, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що перелік адресатів осіб, тобто осіб, яким громадяни мають право подавати звернення, визначений в Конституції, є вужчим, ніж в законі.

Саме термін "лікування", як правило, використовується для характеристики доступності інформаційного спілкування між будь-якими суб'єктами правовідносин. У такому випадку це означає активну форму встановлення зв'язку, виражену в усній, письмовій, електронній або інших формах, і спрямована на подальше спілкування та отримання відповіді від частини суб'єкта, який є адресатом такої апеляції. Таким чином, звернення громадянина є інформаційним зв'язком між громадянином та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, об'єднань громадян чи посадових осіб, створеного з метою задоволення законних інтересів шляхом розгляду та вирішення порушених у вирішенні питань, тобто відповідних відповідей від держави. У цьому випадку ми можемо говорити про відносини між громадянином і адресатом за ініціативою першого. У той же час встановлення зв'язку між адресатом та громадянином є результатом подання запиту, іншими словами, ім'я зворотного зв'язку - певна відповідь від адресата. Зауважте, що апеляція громадянина має як формальне, так і суттєве розуміння. Перша полягає в тому, що громадянин може подати апеляцію у різних формах, передбачених законом, а саме, в усній або письмовій формі, надісланих поштою, а також може бути передана громадянином відповідному органу, установі особисто або через уповноважену особу, якщо це зареєстровано таким органом відповідно до правил чинного законодавства. Значне розуміння апеляції полягає в: його меті, з якою вона подана, предмет оскарження - порушену проблему, а також відповідну відповідь органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, виражену в розгляді, вирішення поставленого питання та прийняття рішення. Як зазначалося вище, відповідно до Закону України "Про звернення громадян" законодавчий орган, який регулює право громадянина подати заявку, визначає певні його види. Ми пропонуємо розглянути особливості

кожного типу звернення громадян України. Перший вид запиту громадянина - це пропозиція (зауваження).

Визначення пропозиції (зауваження), що регулюється законодавцем у частині 2 ст. 3 Закону України "Про поводження з громадянами" дає змогу відрізнити характерні риси даного виду лікування: 1) пропозиція (примітка) може бути як індивідуальною, так і колективною, тобто цей вид оскарження може висловлювати думку однієї людини або групи однодумців, які мають подібні погляди на розуміння та вирішення конкретної проблеми у сфері державної або суспільної життя; 2) суть такого звернення - це порада, рекомендації щодо діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Так, В. І. Ремніров, аналізуючи цей вид лікування, зазначає, що його метою є звернути увагу на недосконалість регулювання певної галузі суспільних відносин [96, р. 23]. У свою чергу, В.В. Малков зазначає, що метою пропозиції є саме рекомендації, спрямовані на вдосконалення та вдосконалення роботи органів державної влади та місцевого самоврядування, а не на усунення недоліків, не вказавши можливі шляхи та способи їх усунення [47, с. 16].

Таким чином, вчений зазначає, що пропозиція як своєрідний заклик громадянина не пов'язана з певним порушенням суб'єктивних прав особистості, але, навпаки, спрямована на вдосконалення та вдосконалення діяльності державних органів у будь-яка сфера. В.І. Новоселов зазначає, що пропозиція є самостійною формою лікування, яка займається питаннями особистого, державного або соціального характеру. У той же час автор звертає особливу увагу на те, що пропозиції містять елементи особистого ставлення особи до висунутих питань, які відображають його інтерес до досягнення певної мети державного або соціального характеру [53, с. 133]. Отже, пропозиція (зауваження) від громадянина України має особливий рекомендаційний характер; 3) наявність певного адресата пропозиції (зауважень) органів державної влади та місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб; 4) пропозиція (зауваження) є вираженням думки громадянина щодо регулювання суспільних відносин та умов життя, вдосконалення правової основи державного та громадського життя, соціальної та культурної та інших сфер державної та громадської діяльності. Ми хотіли б звернути увагу на те, що пропозиції, спрямовані на поліпшення певних сфер суспільного життя, виникають як такі на

основі існуючої практики, у тому числі негативних. Це пояснює той факт, що інформація, що міститься в такому зверненні, може нести елементи критики. Ось чому законодавець встановлює таку пропозицію як апеляцію.

Як другий важливий вид звернення громадянина України законодавець виділяє заяву (клопотання). Основними властивостями такого роду звернення є наступні:

- по-перше, заява (клопотання) — це проханням з боку громадянина про сприяння реалізації закріплених Конституцією України та чинним законодавством його прав та інтересів;

- по-друге, заява (клопотання) є повідомленням громадянина про порушення чинного законодавства або недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб;

- по-третє, в змісті заяви (клопотання) можуть міститися думки громадянина щодо поліпшення діяльності перерахованих нами органів та осіб. При цьому, слід відзначити, що законодавець, надаючи однакове визначення заяви та клопотання як різновидів звернення громадянина, окремо дає визначення клопотання як письмового звернення з проханням про визначення за особою відповідного статусу, прав чи свобод, тощо. Отже, за своєю сутністю клопотання охоплює більше ознак, ніж заява.

Скарги є останнім, третім видом звернення громадянина України до органів державної влади та місцевого самоврядування, право подання яких є правовою гарантією законності та засобу відновлення порушених прав. Цей тип скарги спрямований на відновлення порушених прав та захист законних інтересів громадянина, який зазнав посягання з боку державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян та посадових осіб як результат їх незаконних дій (бездіяльності) та прийняття незаконних рішень. З огляду на це, характерні для скарги такі ознаки: - наявність порушення прав, свобод та законних інтересів громадянина України є обов'язковим; - мета - захист чи відновлення порушених законів; - адресат, а саме державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, об'єднання громадян та посадових осіб; - досягнення певного результату, який полягає у виправленій компетентними органами ситуації, що

виникла або відбувається, та прийняття відповідного рішення про відновлення порушеного права. На нашу думку, слід звернути увагу на те, що законодавцем, одночасно регулюючи поняття заяви (клопотання) та скарг, чітко визначає захищені права та законні інтереси громадянина. Однак водночас воно не посилається на предмет захисту свободи громадянина. Це, у свою чергу, ми вважаємо, що суперечить ст. 4 Закону України "Про звернення громадян", згідно з яким громадянин може оскаржити рішення та дія (бездіяльність) у сфері адміністративної діяльності, що призводить до порушення прав та законних інтересів чи свобод громадянина громадянин (група громадян). Слід також зазначити, що закон передбачає вичерпний перелік форм, в яких може бути подана апеляція, зокрема в усній або письмовій формі, відправлена поштою або передана громадянином відповідному органу, установі особисто або через уповноважену особу у разі, якщо такі повноваження виконуються відповідно до вимог чинного законодавства. У цьому випадку усна форма апеляції - це заява громадянина про поставлене питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, запит чи запит до посадової особи відповідного органу та реєстрацію такого особа за зверненням громадянина. Обов'язково у письмовій формі заявки - це підпис заявника (або заявника) із зазначенням дати. Апеляцію також може подати одна особа, тобто особа, а кілька - колективне звернення. Поряд із вимогами, необхідними для подання заявки громадянином України, у чинному національному законодавстві визначено випадки, коли заяви не підлягають розгляду та врегулюванню, і повертаються заявнику з відповідними поясненнями. У той же час, Закон України "Про апеляцію громадян" передбачає, що термін повернення заявки до громадянина повинен бути не пізніше п'яти днів з дня його отримання.

По-перше, анонімне звернення, тобто апеляція без зазначення місця проживання автора, не підписана ним, а також така, з якої створення автора неможлива, не може розглядатися і вирішена. Це пов'язано з тим, що недостатньо наданих даних не дозволяє надсилати відповідь на запит.

По-друге, повторні звернення одного і того ж органу від одного і того ж громадянина щодо вирішення одного й того ж питання, якщо спочатку вирішено по суті, також не розглядаються. У цьому випадку установа повинна інформувати громадянина про те, що всі звернення за конкретним питанням розглядаються

відповідно до правил чинного законодавства, а в подальшому розгляді цього питання не буде розглянуто. Якщо апеляцію одержують неодноразово, у цьому випадку вона додається до попередньої кореспонденції без розгляду.

По-третє, скарга громадян про оскаржуване рішення не підлягає розгляду, якщо минув рік з моменту прийняття рішення, а також через місяць з моменту повідомлення громадянину про рішення. Проте, якщо термін сповіщення перевищено з поважних причин, він може бути продовжений уповноваженим органом чи посадовою особою, що розглядає скаргу. По-четверте, звернення осіб, визнаних недієздатними судом, не розглядаються. Відповідно до цивільного законодавства, а саме ст. 36 Цивільного кодексу України, суд визначає громадянську недієздатність особи, зазначаючи той факт, що такий стан особистості, результатом чого є відсутність усвідомлення значимості їх дій, неможливість керувати ними і нести відповідальність у разі невиконання обов'язків, призначених такої особи. Обмеження спроможності особи судом також відбувається у разі зловживань алкогольними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо, коли це, таким чином, ставить себе, їх сім'ю або інших осіб, які юридично зобов'язані утримувати в важке положення [108].

При цьому, зазначимо, що дієздатність особи визнається обмеженою з моменту набрання відповідним рішенням суду законної сили. Отже, звернення громадянина, до якого додається рішення суду про обмеження дієздатності його автора, розгляду не підлягає.

Таким чином, на підставі вищевикладеного, пропонуємо визначити такі основні характеристики звернення:

1) відповідно до національного законодавства звернення громадян поділяються на певні види, перелік яких є вичерпним;

2) звернення може бути виражене у письмовій або усній формі, надіслане поштою або передане громадянином до відповідного органу, установи особисто чи через уповноважену ним особу, якщо ці повноваження оформлені відповідно до чинного законодавства;

3) відповідно до суб'єктів, які подають звернення, воно може носити індивідуальний або ж колективний характер;

4) кожний вид звернення громадянина має свою специфіку і виконує певну

роль у відносинах між особою і державою, тобто має специфічну мету;

5) звернення має містити певні реквізити;

6) суб'єктивний склад різних видів звернення не є однаковим, адже суб'єктами, яким направляються звернення, можуть бути як компетентні органи державної влади та посадові особи, так і суд;

7) наявність специфічного адресата, яким можуть виступати органи державної влади та місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, посадові особи, народні депутати України, депутати місцевих рад, посадові особи;

8) кожний різновид звернення громадянина за специфікою своєї правової природи по-різному впливає на процес його розгляду та подальшого вирішення.

Важливим вважаємо зупинитися на встановленій законодавством процедурі вирішення адміністративних справ за зверненнями громадян України. Вона відбувається за певними стадіями провадження, а саме:

1) подання громадянином звернення та прийняття його до розгляду органом (службовою особою), що веде провадження;

2) розгляд справи (встановлення та дослідження фактичних обставин);

3) ухвалення рішення;

4) перегляд рішення у зв'язку з його оскарженням або опротестуванням;

5) виконання рішення [36, с. 311].

Перелічені етапи розгляду справи відповідно до Закону України "Про звернення громадян" є загальними. Проте розгляд кожного типу звернення, а саме пропозицій (зауважень), звернень (клопотань) та скарг має свої особливості, тобто є нерівним і регулюється окремими нормативними правовими актами, що відповідають вказаному закону. Кожна з стадій судового розгляду, що є предметом розгляду та вирішення звернень громадян, має свою специфіку та строки виконання, які визначені Законом України "Про звернення громадян", а також Інструкцією про облік звернень громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності, в засобах масової інформації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України [70] . Слід зазначити, що при розгляді та вирішенні будь-якої адміністративної справи, в тому числі звернень громадян, визначаються певні цілі, встановлюється сукупність

відповідних завдань для досягнення поставлених цілей. У процесі проходження на певних етапах може бути узгоджено цілі та завдання, що дозволяє зменшити обсяги процесуальних дій. Кожна з етапів провадження за зверненнями громадян - це сукупність процесуальних та організаційних дій, різниця в яких лежить в колі суб'єктів, і їх спільною рисою є встановлена мета і завдання. Слід зазначити, що етапи адміністративно-процесуальної діяльності також мають структурні елементи, а саме стадії та індивідуальні процесуальні дії, які є своєрідними проміжними фрагментами, для яких також характерні наявність відповідних цілей і завдань, а часто і більше специфічні суб'єкти [8, с. 25].

Слід зазначити, що Законом України "Про апеляцію громадян" встановлюються умови розгляду та вирішення заяви. Отже, аналіз положень ст. 20 дає можливість стверджувати, що закон поділяє апеляцію на тих, хто потребує додаткового навчання, і тих, хто цього не потребує. Так, заявки розглядаються та вирішуються не пізніше, ніж через один місяць з дати їх отримання, а також ті, які не потребують додаткового вивчення - негайно, але не пізніше п'ятнадцяти днів з дати їх отримання [74]. У разі неможливості розгляду та вирішення оскарження протягом одного місяця керівник (його заступник) відповідного органу, підприємства, установи чи організації встановлює необхідний для його розгляду час, який обов'язково повинен бути повідомлений особою які подали таку заявку, але загальні положення питань, порушених в обігу, не повинні перевищувати сорок п'яти днів. У той же час за обґрунтованим письмовим запитом громадянина період розгляду заявки може бути зменшений [74].

Отже, ми вважаємо за необхідне зробити висновок, що захист прав громадян, включаючи право на оскарження як елемент адміністративно-правового статусу громадянина, свідчить про наявність пріоритету загальних цінностей та інтересів громадян у відносинах з державними органами влади. Аналіз положень національного законодавства щодо реалізації права громадян на подання заяви дозволяє зробити наступні висновки: 1) порядок вирішення адміністративних справ за зверненнями громадян України відбувається на певних етапах процесу; 2) аналіз положень закону дає можливість висвітлити характеристики особистого прийому громадян як форми спрощення процедури на стадії подання заяви; 3) характерні ознаки, за наявності яких можна вільно приймати апеляцію від громадянина; 4) визначається, що характерною особливістю провадження у

зверненнях громадян є наявність спеціального суб'єктивного членства його учасників, що може бути як обов'язковим, так і необов'язковим; 5) особливості провадження у зверненнях громадян залежать від типу звернення та мають як загальні, так і відмітні ознаки.

2.2. Сутність та особливості реалізації права на інформацію з обмеженим доступом

За загальним правилом, встановленим частиною 2 статті 20 Закону «Про інформацію» [75], будь-яка інформація є відкритою, окрім випадків, прямо передбачених законодавством. А отже, громадяни можуть вільно та безперешкодно реалізовувати своє право на інформацію, обмеження якого допускається тільки за наявності умов та підстав, прямо визначених нормами чинних нормативно-правових актів.

Випадки та обставини, за яких права та свободи фізичних осіб, зокрема в інформаційній сфері, можуть бути обмежені, знайшли своє відображення в низці правових документів як національного, так і міжнародного характеру. Почнемо з останнього. Таким чином, стаття 12 Загальної декларації прав людини передбачає, що ніхто не повинен піддаватися свавільному втручанням в його особисте і сімейне життя, невинуватим порушенням його приватності, таємниці його кореспонденції, його честі та репутації. Кожен має право захищати закон від такого втручання або такого нападу [27]. Виходячи з змісту цієї статті, обмеження на здійснення певних прав фізичних осіб, зокрема доступ до інформації, починають діяти, коли здійснення цього права загрожує або порушує вищезазначені права та свободи інших осіб. З вищесказаного видно, що випадки обмеження прав осіб, відображені у Загальній декларації прав людини, мають досить загальний характер (зовнішній вигляд). Точніше, з цього питання є положення Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, яка встановлює, що кожен має право на повагу до їх приватного та сімейного життя, на свої будинки та листування. Кожна людина має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу висловлювати думки, отримувати та поширювати інформацію та ідеї без втручання державних органів та незалежно від кордонів (статті 8, 10) [38]. Однак частини інших статей 8 і 10 цієї статті

передбачають, що державні органи не можуть втручатися у здійснення цих прав, і їх реалізація може бути обмежена, якщо це прямо передбачено законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтереси національної безпеки, територіальної цілісності чи громадськості з метою запобігання порушенням або злочинам, захисту здоров'я або моралі, захисту репутації або прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації або збереження повноважень та неупередженості суду [38] .

Конвенція про захист фізичних осіб щодо автоматичної обробки персональних даних від 28 січня 1981 року передбачає, що відхилення від вимог, зазначених у статтях 5, 6, 8 цієї Конвенції, та обмежень щодо здійснення прав, передбачених цими статтями дозволяються лише за якістю необхідних заходів, спрямованих на: захист державної та громадської безпеки, фінансових інтересів держави або боротьби з кримінальними правопорушеннями; захист суб'єкта даних або прав та свобод інших осіб [37]. Досить докладний перелік підстав для обмеження доступу до офіційних документів та, відповідно, інформація, яку вони містять, закріплена в Рекомендації Ради (R) (2002) 2 "Про доступ до офіційних документів" від 21 лютого 2002 року. Ці рекомендації передбачають, що член Держави можуть обмежувати право доступу до офіційних документів. Обмеження повинні бути чітко визначені в законодавстві, бути необхідними в демократичному суспільстві та пропорційно меті захисту. Норми, що стосуються випадків обмеження прав і свобод людини і громадянина, закріплені у вищезгаданих правових документах міжнародного характеру, знайшли своє логічне продовження і на рівні національного законодавства.

Таким чином, Конституція України передбачає, що гарантовані їй права громадянам листування, телефонних переговорів, телеграфу та іншої кореспонденції, право на невтручання у їх особисте та сімейне життя, свободу думки та слова, вільне вираження їхніх поглядів та переконання, право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію, вимагаючи вилучення та спростування неточної інформації про себе та членів їхніх сімей, можуть бути обмеженими у випадках, передбачених законом в інтересах національної безпеки, економічної для захист здоров'я людей, захист репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню конфіденційної інформації або збереження авторитету та неупередженості правосуддя [39]. Стаття 64 Основного

закону нашої держави також стверджує, що конституційні права та свободи особи та громадянина можуть бути обмеженими, в умовах військової чи надзвичайної держави можуть бути встановлені певні обмеження прав і свобод, що вказують на дійсність з цих обмежень. У той же час у цій статті передбачено, що за жодних обставин права та свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [39], зокрема права на життя, повагу до гідності, свободи та особистої недоторканності, право надсилати індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, місцевих органами місцевого самоврядування, посадовими особами та посадовими особами цих органів, які зобов'язані розглянути апеляцію та надати обґрунтовану відповідь у встановлених законодавчих умовах тощо.

Зі змісту конституційних положень видно, що наша держава визнає існування таких ситуацій, випадків, коли реалізація певних прав і свобод громадян може бути обмежена, зокрема, щодо здійснення права на доступ до інформації, її збирання, зберігання, поширення та використання. Відтак, існує загальнодоступна, або ж, як ми відзначали на початку даного підрозділу, відкрита інформація, та інформація, доступ громадян до якої обмежений з тих чи інших визначених законодавством підстав.

Відповідно до статті 20 Закону України "Про інформацію" інформація поділяється на дві загальні категорії, а саме відкритий та обмежений доступ [75]. Проте при встановленні наявності інформації з обмеженим доступом законодавчий орган, однак, не передбачає визначення поняття "інформація з обмеженим доступом" у зазначеному законі та не наводить переліку умов та підстав для призначення тієї чи іншої інформації обмеженим доступом. Проте Закон "Про інформацію" чітко визначає види інформації, які ні в якому разі не можна класифікувати як обмежену інформацію, а саме: 1) стан навколишнього середовища, якість продуктів харчування та предмети домашнього вжитку; 2) нещасні випадки, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, які мали місце або можуть виникнути та загрожують безпеці людей; 3) стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальний захист, а також соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіта та культура населення; 4) про

факти порушення прав і свобод людини і громадянина; 5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб; 6) інша інформація, доступ до якої не може бути обмежений відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість якої передбачена Верховною Радою України [75]. Більш конкретними стосовно вимог, яким повинна відповідати інформація для класифікації як "обмежений доступ", є Закон України "Про доступ до публічної інформації". Таким чином, відповідно до частини шостої статті 6, обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону, за умови поєднання наступних вимог: 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку в порядку для запобігання порушенням або злочинам, захисту громадського здоров'я, захисту репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, отриманої в конфіденційності, або збереження авторитету та неупередженості правосуддя; 2) розкриття інформації може призвести до значної шкоди цим інтересам; 3) громадський інтерес до отримання такої інформації переважає від розкриття такої інформації [65]. Слід зазначити, що дуже важливим моментом є те, що для обмеження права доступу громадян на певну інформацію вона повинна точно відповідати набору зазначених вимог. Це, так би мовити, це свого роду алгоритм дій, які необхідно виконувати щоразу, оцінюючи інформацію про можливість доступу до широкого або певного, чітко визначеного кола осіб. Якщо, вирішуючи проблему обмеження доступу до інформації, вона не буде встановлюватися відповідно до всіх трьох вищевикладених вимог, то вона повинна бути розкрита, тобто бути загальнодоступною. У цьому контексті позиція, яку висловляють автори наукового та практичного коментаря до Закону "Про доступ до публічної інформації", дуже доречна в цьому контексті, що ці правила можуть бути сформульовані по-різному: кожен з трьох критеріїв "тест на три частини" може розглядатися як питання, до якого адміністратор повинен відповісти, перш ніж обмежити доступ до публічної інформації; якщо всі питання мають позитивну відповідь, доступ може бути обмежений; якщо принаймні один із трьох питань відповідає негативно, доступ не можна відмовити [36]. Наявність підходу до визначення доступу до інформації в Законі "Про доступ до публічної інформації" закріплено таким чином, що повністю відповідає принципам та принципам

демократичного суспільства, зокрема, що громадянам дозволяється робити все не заборонено, оскільки вони забезпечують найкращу максимальну відкритість інформації та реалізацію права кожного на інформацію. Інші підходи, такі як ідентифікація типів документів або кола проблем, які безумовно обмежуються доступом, є неприйнятними, оскільки вони дозволять автоматично відмовити у доступі, незважаючи на зміст інформації та можливість її розкриття на шкоду конкуруючим інтересам [36].

Саме цей «трискладовий тест» найбільш повно та всебічно сприяє реалізації принципу загальної доступності (відкритості) інформації. Адже визначаючи вимоги саме до обмеження доступу до інформації, а не навпаки — підстави та (або) умови для надання доступу до неї, він фактично закріплює принцип презумпції відкритості публічної інформації.

Проте законодавство України, скасовуючи повноваження державних органів стосовно можливості конфіденційної інформації, не перешкоджає володінню конфіденційною інформацією фізичної чи юридичної особи, яка є у розпорядженні громадськості (тобто державних органів). Проте така "власність" не є невід'ємною частиною прав власності, а лише означає наявність певної інформації в фізичному контролі менеджера. Вона виникає або в результаті добровільного передавання такої інформації фізичній або юридичній особі (наприклад, при поданні запиту), або шляхом збору такої інформації для виконання функцій та повноважень адміністратора, визначених законом. Хоча Закон "Про доступ до публічної інформації", порівняно з Законом "Про інформацію", дозволяє нам сформулювати більш чітке уявлення про сутність права на інформацію з обмеженим доступом, однак вона все-таки така ж, як і попередній нормативно-правовий акт (Закон "Про інформацію") не містить визначення "інформації з обмеженим доступом", що ускладнює розуміння особливостей реалізації права осіб на цей вид інформації. Зокрема, правила цих законів закріплені лише за способом доступу до інформації, що розділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. У свою чергу інформація з обмеженим доступом є конфіденційною, секретною та службовою інформацією [75; 65]. Законодавство встановлює, що інформація з обмеженим доступом ділиться на три типи: конфіденційна, служба та таємниця. Відповідно до статті 21 Закону "Про інформацію" інформація про особу є конфіденційною, а

також інформація, доступ до якої обмежена фізичною чи юридичною особою, крім довіреності. Конфіденційна інформація може бути розповсюджена на прохання (згоди) відповідної особи у визначеному ним порядку відповідно до умов, передбачених у ньому, а також в інших випадках, передбачених законом [75]. Що стосується офіційної та секретної інформації, то в цьому законі немає визначень, а також вказівок на те, яка інформація та дані відносяться до цих типів інформації; лише зазначено, що порядок призначення інформації секрету чи посадовій особі, а також порядок доступу до нього регулюється законом [75]. У Законі "Про доступ до публічної інформації" всі три види інформації з обмеженим доступом присвячені окремим статтям. Таким чином, стаття 7 передбачає, що конфіденційна інформація - доступ до інформації обмежений фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів електрозв'язку, і які можуть бути розповсюджені у встановленому їм порядку на власний розсуд відповідно до умов, передбачених ними [65]. Стаття 8 зазначеного закону передбачає, що секретна інформація - це інформація, доступ до якої обмежений законом, розголошення якої може завдати шкоди людині, суспільству та державі [65]. Водночас зазначається, що інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового слідства та іншу встановлену законом секретність, визнана таємницею [65]. Щодо офіційної інформації, то Закон "Про доступ до публічної інформації" не містить його визначення, однак у статті 9 викладено перелік інформації та даних, які можуть належати до такої інформації, а саме: 1) що містяться в документах суб'єкти владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, меморандум, рекомендації, якщо вони пов'язані з розвитком керівництва установи або виконанням контролю, наглядових функцій державних органів, процесом прийняття рішень та перед публічним обговоренням та / або прийняття рішень; 2) зібрані в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності в галузі оборони країни, які не відносяться до державної таємниці. Окрім Законів "Про інформацію" та "Про доступ до публічної інформації", деякі аспекти інформації з обмеженим доступом та здійснення права на нього регулюються іншими законодавчими актами, як законодавчими, так і підлеглими. Таким чином, Цивільний кодекс України [108], зокрема, говорить про те, що: учасники ділового партнерства не зобов'язані розкривати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про

діяльність товариства (стаття 286); індивід визначає своє приватне життя та можливість ознайомити його з іншими особами; обставини особистого життя особи можуть бути розкриті іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки злочину, як це підтверджується рішення суду, а також з його згодою (стаття 301) [108].

У Законі «Про захист персональних даних», який регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема, права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних, закріплено, що персональні дані, крім знеособлених персональних даних, за режимом доступу є інформацією з обмеженим доступом [72]. При цьому, під персональними даними розуміються відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Володільцем персональних даних є фізична або юридична особа, якій законом або за згодою суб'єкта персональних даних надано право на обробку цих даних, яка затверджує мету обробки персональних даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом. Розпорядником персональних даних виступає фізична чи юридична особа, якій володільцем персональних даних або законом надано право обробляти ці дані від імені володільця.

Порядок доступу до персональних даних визначено в статті 16 Закону "Про захист персональних даних". Таким чином, положення цієї статті передбачають, що порядок доступу до персональних даних третіх осіб визначається згодою суб'єкта персональних даних, наданих власнику особистих даних, обробці цих даних або відповідно до вимог закон. Доступ до персональних даних третій особі не надається, якщо зазначена особа відмовляється брати на себе зобов'язання забезпечити відповідність вимогам цього закону або не може надати їх. [72] Якщо суб'єкт відносин, пов'язаних з персональними даними, має намір отримати доступ до персональних даних, він / вона подає запит його власнику у формі, встановленій законом, який, в свою чергу, розглядає цей запит своєчасно та інформує особа, яка подала заявку, задовольняє вимогу або відповідні персональні дані не підлягають поданню, вказуючи на підстави, зазначені у відповідному нормативно-правовому акті [72]. Закон України "Про державну

таємницю" регулює соціальні відносини, пов'язані з класифікацією інформації до державної таємниці, секретності, розсекречування її матеріальних носіїв та охорони державної таємниці з метою захисту національної безпеки України [63]. Державна таємниця - це таємна інформація, яка включає в себе інформацію в галузі оборони, економіки, науки та технологій, зовнішніх зв'язків, державної безпеки та охорони правопорядку, розкриття яких може зашкодити національній безпеці України та визнаних в державній таємниці в порядку, встановленому цим Законом. і підлягають державному захисту [63]. Окреме норма закону присвячена визначенню поняття доступу до державної таємниці - надання компетентним посадовим особам дозволу громадянина ознайомитись з конкретною секретною інформацією та вести діяльність, пов'язану з державною таємницею, або ознайомитись з конкретними секретну інформацію та проводити діяльність, пов'язану з державною таємницею, цього офіцера відповідно до її офіційних повноважень [63]. Порядок доступу громадян до інформації, що становить державну таємницю, прямо регулюється статтею 27 Закону "Про державну таємницю". Таким чином, він стверджує, що доступ до державної таємниці надається працездатним громадянам України, які прийняті до державної таємниці та потребують його в умовах їх офіційної, виробничої, науково-дослідної діяльності чи навчання [63]. Слід підкреслити, що ця норма містить перелік підстав, які є обов'язковими та необхідними для громадянина для реалізації права на інформацію з обмеженим доступом, що є державною таємницею. За відсутності цих підстав особа може бути позбавлена доступу до спеціальної секретної інформації та її матеріальних носіїв. Рішення про надання доступу до спеціальної секретної інформації (секретної інформації) та її матеріальних носіїв приймається головами державних органів, місцевих органів влади, підприємств, установ та організацій, які здійснюють роботи, пов'язані з державною таємницею, або зберігають матеріальні носії класів інформація [63]. З вищесказаного видно, що право на доступ до інформації, що є державною таємницею, доступна тим, хто отримав відповідний дозвіл. Закон "Про державну таємницю" передбачає, що голови державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації мають доступ до державної таємниці у сфері діяльності державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, отримані поштою після

надання їм доступу до державної таємниці у відповідній формі [63]. Існує також спеціальна категорія предметів, таких як: Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України та інші члени Кабінету Міністрів України, Голова Верховного Суду України, Голова Верховної Ради України Конституційний Суд України, Генеральний прокурор України, голова Служби безпеки України, народні депутати України. Вони отримують доступ до державної таємниці всіх рівнів секретності у зв'язку з їхньою позицією після того, як вони взяли на себе письмове зобов'язання щодо збереження державної таємниці [63]. Процедура надання доступу до державної таємниці особам, які відповідно до їхньої посади чи посади не мають доступу до секретної інформації, були, проте, залучені до конфіденційного співробітництва з оперативними підрозділами правоохоронних органів та іншими спеціально уповноваженими органами, що здійснюють розвідку, розвідку або контррозвідувальні заходи, визначені керівниками зазначених органів за погодженням із Службою безпеки України. У Службі безпеки України така процедура надання доступу до державної таємниці визначається Головою Служби безпеки України. Закон також передбачає надання іноземцям та особам без громадянства доступу до державної таємниці у виняткових випадках на підставі міжнародних договорів України, згода яких є обов'язковою для виконання Верховною Радою України або письмового розпорядження Президента України.

Враховуючи важливість інформації, яка становить державну таємницю, цілком справедливим було б визначити, що ж саме передбачає надання доступу до неї. Зміст положень зазначеного закону свідчить, що надання допуску передбачає: визначення необхідності роботи громадянина із секретною інформацією; перевірку громадянина у зв'язку з допуском до державної таємниці; взяття громадянином на себе письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці, яка буде йому довірена; одержання у письмовій формі згоди громадянина на передбачені законом обмеження прав у зв'язку з його допуском до державної таємниці; ознайомлення громадянина з мірою відповідальності за порушення законодавства про державну таємницю [63].

Законодавство також визначає підстави та випадки відмови у наданні державної таємниці, зокрема: 1) відсутність законної потреби громадян у роботі з секретною інформацією; 2) допомога громадянина в діяльності іноземної держави, іноземної

організації або їхніх представників, а також певних іноземців або осіб без громадянства, що завдає шкоди інтересам національної безпеки України, або участь громадянина у діяльності політичних партій та громадських організацій, діяльність яких заборонена у встановленому законом порядку; 3) відмова громадянина взяти на себе письмове зобов'язання зберегти державну таємницю, яка йому буде надана, а також за відсутності письмової згоди на обмеження прав, встановлених законом у зв'язку з допуском до державної таємниці; 4) наявність засудженого громадянина за серйозні або особливо тяжкі злочини, не повернені або не відкликані у встановленому порядку; 5) наявність особи з психічними розладами, яка може спричинити шкоду охороні державної таємниці відповідно до переліку, затвердженого Міністерством охорони здоров'я України та Службою безпеки України. Також може бути відмовлено у наданні допуску до державної таємниці у наступних випадках: 1) повідомлення громадянина під час обробки допущення неточної інформації про себе; 2) постійне проживання громадянина за кордоном або оформлення документів для від'їзду на постійне місце проживання за кордон; 3) невиконання громадянином зобов'язань щодо збереження державної таємниці, яким він був доручений або довірено раніше [63]. Крім вищезазначених законів, питання про право доступу до обмеженої інформації регулюється законами "Про контррозвідувальну діяльність" [76], "Про слідчу діяльність" [79], "Про банки та банківську діяльність" [61], "Про адвокати та адвокатів" [60] та ін. Серед суб-нормативних правових актів - Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації, зберігання та використання документів, справ, публікацій та інших Матеріальні носії, що містять офіційну інформацію" [71] слід зазначити окремо. Значення останньої інструкції полягає в тому, що він визначає порядок обліку, зберігання та використання всіх центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності. і знищення документів, справ, публікацій, магнітних та інших матеріальних носіїв інформації, що містить конфіденційну інформацію, що належить державі [71].

2.3. Поняття права на доступ до публічної інформації та особливості його реалізації

Одним із важливих елементів реалізації права громадянина на інформацію є право доступу до публічної інформації. Це право виступає елементом права на інформацію, тому їх не можна ототожнювати. Право на інформацію є більш широким, складається з цілого ряду правомочностей і полягає в свободі слова та праві збирати, зберігати та поширювати інформацію, в той час як право на доступ до публічної інформації — можливість отримання інформації. Сьогодні правове забезпечення права людини та громадянина на доступ до публічної інформації виступає важливою гарантією побудови демократичного суспільства.

Відповідно до законодавства про інформацію, одне з основних видів інформаційної діяльності, а також створення, збирання, зберігання, використання, розповсюдження, захист та захист інформації - це його отримання. У чинному національному законодавстві поняття отримання інформації відсутнє, проте в цілому така концепція передбачає придбання, придбання, накопичення інформації громадянами, юридичними особами та державою [110, с. 129]. Одним із способів отримання інформації від органів державної влади та органів місцевого самоврядування є реалізація права громадян на доступ до публічної інформації. У той же час зміст права громадян на отримання інформації складається з ряду повноважень, включаючи право на доступ до документів, інформаційних ресурсів та систем, право подавати запити до органів влади, а також ознайомити і отримувати від органів державної влади та місцевих органів влади інформацію про свою діяльність, зокрема, доступ до офіційних документів, можливість отримання інформації через засоби масової інформації, наукові роботи через глобальний Інтернет. Право на доступ до публічної інформації закріплено на конституційному рівні, а також детально в нормативно-правових актах національного законодавства. Так, відповідно до ст. 34 Конституції України [39], кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати та розповсюджувати інформацію усно, письмово чи іншим способом, за їх вибором. Використання таких прав може бути обмежено законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку з метою запобігання порушенням або злочинам, захисту громадського здоров'я, захисту репутації або

прав інших осіб, запобігання розголошенню отриманої інформації конфіденційно або для підтримки авторитету та неупередженості правосуддя. Частина друга статті 50 Конституції [39] гарантує кожному право вільного доступу до інформації про стан навколишнього середовища, якість харчових продуктів та повсякденне життя, а також право на її поширення. Така інформація нікому не може бути класифікована [39]. Відповідно до чинного законодавства кожен учасник інформаційно-правових відносин для забезпечення своїх прав, свобод та законних інтересів має право отримувати інформацію, що стосується його особисто, передбаченого ст. 11 Закону України "Про інформацію". Таким чином, кожна людина має право ознайомитись з будь-якою інформацією, зібраною про нього в органах державної влади, місцевого самоврядування, установах, організаціях. У той же час така інформація не повинна бути державною таємницею або іншою таємницею, захищеною законом. Ст. 9 вищезгаданого закону також регулює право вільно отримувати інформацію, необхідну для громадян України, юридичних та державних органів для здійснення своїх прав, свобод та законних інтересів шляхом створення, збору, отримання, зберігання, використання, розповсюдження, захисту та захист інформації. Національне законодавство встановлює, що громадяни України мають право звернутися до органів державної влади з метою отримання інформації та, отже, вимагати подання будь-якого офіційного документа, незалежно від того, чи застосовується такий документ до них особисто чи іншим чином, крім випадки, передбачені законом. Отримання такої інформації є формою запиту інформації. Сьогодні правове регулювання запиту на інформацію здійснюється відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації" від 13 січня 2011 року № 2939-VI [65]. За його словами, запит на інформацію - це запит людини на інформаційний менеджер надати публічну інформацію, що є у його розпорядженні. У цьому випадку загальнодоступною інформацією є інформація, записана та задокументована будь-якими засобами та будь-яким носієм, отриманим або створеним під час виконання суб'єктами повноважень, що їх передбачено чинним законодавством або які знаходяться у власності суб'єктів владних повноважень, інших адміністраторів публічної інформації, визначених Законом України "Про доступ до публічної інформації" [65]. Закон "Про доступ до публічної інформації" передбачає, що заявник має право звернутися до менеджера

інформації із запитом на інформацію, незалежно від того, чи ця інформація особисто пов'язана з ним, не пояснюючи причини запиту. Запит на інформацію може бути як індивідуальним, так і колективним, і може бути поданий у різних формах: усній, письмовій або іншій. (наприклад, поштою, факсом, телефоном, електронною поштою) за вибором запитувача.

На рівні законодавчого регулювання закріплено, що інформаційний запит має містити певні реквізити, до яких віднесені наступні:

- 1) ім'я (найменування) запитувача, поштова адреса або адреса електронної пошти, а також номер засобу зв'язку, якщо такий є;
- 2) загальний опис інформації або вид, назва, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо;
- 3) підпис і дата за умови подання запиту в письмовій формі.

Закон України "Про доступ до публічної інформації" передбачає, що для спрощення процедури обробки письмових запитів на інформацію, особа може вимагати, заповнивши відповідні форми запитів на інформацію, яку можна отримати від адміністратора та офіційного веб-сайт адміністратора. Указані форми повинні містити коротку інструкцію щодо процедури запиту інформації, її отримання тощо. У цьому випадку з'являється проблема реалізації громадянами України права на доступ до публічної інформації, оскільки правове забезпечення спілкування між державою влада та громадяни сьогодні не досягли належного рівня. Це пояснюється тим, що запити, а також звернення громадян у формі заявок, пропозицій тощо не є юридично дійсними в правовому полі, що порушує право поширювати інформацію будь-якими способами. Якщо вони звернулися до Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22.05.2003 № 851-IV, в ст. 6 чітко зазначає, що для електронного документа, включаючи це також стосується запитів, запитів на інформацію та електронного підпису є обов'язковим реквізитом [68]. У цьому випадку доступ до веб-сайту та електронної пошти без електронного підпису не є електронним документом, для якого державні органи не мають права відповідати. Аналіз правових положень, що регулюють питання запиту інформації, дозволяє виокремити характерні ознаки, що притаманні запиту інформації, а саме: 1) повинні містити певні подробиці, визначені законодавством про доступ до публічної інформації; 2) має відповідного адресата - адміністратора відомостей, що є у його розпорядженні; 3)

форма подання може бути усною або письмовою; 4) може бути поданий від імені однієї особи (запит на індивідуальний запит) або кількома особами (колективний запит на інформацію); 5) має строки, встановлені законом. Законодавство встановлює строки для відповіді на запити. Таким чином, менеджер інформації повинен відповісти на запит щодо інформації не пізніше п'яти робочих днів з дати отримання запиту. Якщо запит стосується інформації, необхідної для захисту життя або свободи людини, стану навколишнього середовища, якості харчових продуктів та предметів домашнього вжитку, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних ситуацій, що сталися або можуть виникнути та можуть поставити під загрозу безпека громадян, відповідь повинна бути надана не пізніше ніж через 48 годин з дати одержання запиту, але запит на термінову обробку запиту повинен бути обґрунтованим. Термін надання інформації про запит може бути продовжений адміністратором до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого розширення, якщо запит стосується надання великої кількості інформації або необхідності шукати інформацію серед великої кількості дані. Розширення терміну дії інформаційного менеджера інформує заявника письмово не пізніше п'яти робочих днів з дати отримання запиту. Важливою гарантією реалізації права на доступ до публічної інформації за інформаційним запитом є безоплатність його положення. Якщо задоволення інформаційного запиту передбачає виготовлення копій документів понад 10 сторінок, заявник повинен відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк. Коли ви передаєте особисту інформацію про себе та інформацію, що представляє інтереси суспільства, для копіювання та друку не стягується жодної зборів. Порухення законодавства про доступ до публічної інформації, за яке відповідальні особи, є: - відсутність відповіді на запит; - не надавати інформацію за запитом; - безпідставна відмова виконати запит на інформацію; - нерозголошення інформації відповідно до статті 15 цього Закону; - надання або розголошення неточної, неточної або неповної інформації; - несвоєчасне надання інформації; - необґрунтоване розподіл інформації на обмежену інформацію; - без реєстрації документів; - навмисне приховування чи знищення інформації або документів.

На основі розгляду деяких положень щодо правового регулювання права на доступ до публічної інформації вважаємо необхідним виділення характерних особливостей реалізації такого права:

1) право на доступ до публічної інформації передбачає одержання запитувачем не будь-якої інформації, а саме публічної, поняття якої визначено на законодавчому рівні;

2) відмінність права на доступ до публічної інформації від інших прав, які також реалізуються з метою одержання інформації, полягає в специфіці суб'єкта — адресата, який виступає розпорядником запитуваної інформації та у володінні якого вона знаходиться;

3) право на доступ до публічної інформації може бути реалізоване в пасивній та активній формах. В першому випадку мається на увазі, що громадянин має можливість ознайомлення з публічною інформацією завдяки систематичному та оперативному її оприлюдненню, а саме через засоби масової інформації, глобальну мережу Інтернет та іншими способами. В другому ж випадку — це подання інформаційного запиту;

4) забезпечується та захищається державою від неправомірних діянь;

5) встановлення відповідальності за порушення права на доступ до публічної інформації.

Якщо особа вважає, що її права та законні інтереси стосовно доступу до публічної інформації були порушені її адміністраторами, вона має право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність інформаційних адміністраторів до суду, що проводиться відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України, а також щодо компенсації матеріальної та моральної шкоди в порядку, визначеному Законом України "Про доступ до публічної інформації". Аналіз положень чинного законодавства з питань отримання громадянами України інформації з запитів органів державної влади свідчить про те, що на шляху розробки відповідної інформаційної системи та підвищення рівня поширення інформації, включаючи інформування населення про роботу зазначених органів, а також надання необхідної інформації її запитуючим особам, розробила ряд чинних сьогодні нормативних актів. Внаслідок поширення електронних комунікацій між державними органами влади та громадянами, проблема правового забезпечення таких повідомлень потребує вирішення, оскільки законодавством встановлено порядок електронного документообігу, і його виконання залишається проблематичним для великої кількості громадян. Проблемою є також питання плати за отримання публічної інформації. Порушення права громадян на

отримання інформації у разі звернення органів державної влади або органів місцевого самоврядування на запити може стосуватися таких випадків: надання іншої інформації, крім запитуваної, відмови надавати інформацію з пропозицією подати заявку на це іншому органу, який повинен надати його, хоча інформація доступна в органі, на який було подано інформаційний запит, про відмову в наданні інформації, оскільки вона є власністю відповідного органу, а також про відмову в що немає можливості робити копії. Слід зазначити, що Закон України "Про доступ до публічної інформації" містить важливі положення щодо обов'язку розкривати інформацію про свою діяльність органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування. Зокрема, закон встановлює важливий міжнародний принцип доступу до публічної інформації, згідно з яким будь-яка інформація, що міститься у виконавчому органі місцевого самоврядування, повинна бути відкритою та доступною, за винятком такої інформації, доступ до якої обмежений законом. Зазначений закон відображає низку принципів реалізації права на доступ до публічної інформації, що відповідає міжнародним та європейським стандартам: - максимальне розкриття інформації про публіку; - відкритість зустрічей, згідно з якою наради громадських органів повинні бути відкритими для громадськості; - надання інформації не може підірвати законну мету, якщо вона вже була розповсюджена; - кількість інформації, яка обмежується публічною особою, повинна бути значно меншою, ніж сума інформації про приватну особу; - забезпечення доступу до інформації, згідно з якою інформація обмежується доступом, а не документом; - спрощена процедура доступу до інформації, яка полягає в тому, що інформаційні запити повинні оброблятися швидко та справедливо; - Інформаційні запити повинні бути виконані в найкоротший термін; оплата надання інформації, якщо вона існує, не повинна бути перешкодою для подання інформаційних запитів. Відображення зазначених принципів, що відповідають міжнародним та європейським стандартам щодо доступу до публічної інформації в українському законодавстві, свідчить про відкритість та прозорість суб'єктів влади [50, с. 11-13]. Слід зазначити, що право громадянина України на запит інформації тісно пов'язане з правом звернутися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, масової ЗМІ, чиновники. Це пояснюється, перш за все, тим, що перше та друге права

громадянина мають право отримати необхідну йому інформацію, подаючи певні документи. У той же час ці права мають ряд відмінних відмінностей. Право на доступ до публічної інформації здійснюється у певних формах. Таким чином, громадянин має можливість ознайомитись із публічною інформацією через своє систематичне та оперативне розкриття в офіційних публікаціях, на офіційних веб-сайтах в Інтернеті, на інформаційних стендах, будь-яким іншим способом, у тому числі шляхом надання інформації про запити.

Відповідно до ст. 1 ст. 19 Закону України «Про доступ до публічної інформації», запитом на інформацію є прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні.

У той же час, ст. 3 Закону України "Про звернення громадян" передбачає здійснення права подати заявку на громадянина шляхом подання заяв: пропозицій (зауважень), заяв (клопотань) та скарг. У той же час, пропозиція - це увага до недосконалості організації, діяльності або відповіді в тій чи іншій сфері та визначити шляхи їх усунення; заява означає оскарження громадянина щодо здійснення права або законного інтересу, не пов'язаного з його порушенням; скарга - звернення до держави чи інших офіційних органів, чиновникам про порушення закону або законних інтересів громадянина [15, стор. 46]. Спільне між інформаційними запитами та зверненнями громадян полягає в тому, що вони можуть бути представлені усно та письмово, а також подані від імені однієї особи (індивідуальні запити / запити) або декількох осіб (колективні запити / запити). Різниця між поданням інформаційного запиту та апеляцією є вказівкою адресата. Так, ч. 5 ст. 19 Закону "Про доступ до публічної інформації" [65] не міститься пряма вимога щодо того, щоб в клопотанні було зазначено адресата (прізвище, ім'я, по батькові посадової особи або назви організації), до якого подано запит. Замість цього в ст. 5 Закону "Про поведження" чітко визначено вимоги до лікування, серед яких присутність адресата. У випадку подання запиту, не заповнюючи певну форму на веб-сайті або у формі, в якій вже було зроблено відомості про адресата, слід зазначити такий адресат. Законодавство передбачає можливість запиту через заповнення своєї форми, яку можна отримати від адміністратора інформації та на своєму офіційному веб-сайті. Тому, незважаючи на те, що в законі прямо не зазначено, що інформаційний запит обов'язково повинен містити адресата, запит та запити щодо інформації про вимоги до їх

виконання практично ідентичні. Однією з відмінностей є також час розгляду запитів та звернень громадян. Відповідно до ч. 1-4 ст. 20 Закону України "Про доступ до публічної інформації" [99], менеджер інформації повинен відповісти на запит щодо інформації не пізніше п'яти робочих днів з дати отримання. Якщо запит на інформацію стосується інформації, яка необхідна для захисту життя або свободи людини, щодо стану навколишнього середовища, якості продуктів харчування та предметів домашнього вжитку, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних ситуацій, що сталися або може статися і загрозувати безпеці громадян, відповідь має бути подана не пізніше ніж через 48 годин з дати отримання. Термін розгляду запиту інформаційного менеджера може бути продовжений до 20 робочих днів у випадку, якщо запит стосується надання великої кількості інформації або пошуку інформації серед великої кількості даних. Адміністратор інформації письмово інформує письмову особу про продовження строку не пізніше п'яти робочих днів з дати надходження запиту [65]. Звернення громадянина, відповідно до ст. 20 Закону України "Про звернення громадян" [65] розглядаються та вирішуються не пізніше одного місяця з дня їх отримання, а ті, які не потребують подальшого вивчення, - негайно, але не пізніше п'ятнадцяти днів з дня їх отримання. Якщо неможливо вирішити питання, порушені в цьому питанні протягом одного місяця, керівник або заступник голови органу, який повинен надати відповідь, встановлює необхідний час для розгляду. Це повідомляється особі, яка подала заявку. У цьому випадку загальний термін для вирішення питань, порушених у заявці, не може перевищувати сорок п'яти днів.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що розгляд інформаційних запитів відбувається на коротші терміни, ніж для відповіді на запити. Аналогічним є те, що розгляд та відповідь на запити та запити на інформацію є безкоштовними.

Відповідно до ст. 21 Закону України "Про звернення громадян", органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, посадові особи розглядають звернення громадян без стягнення зборів. Крім того, відповідно до ст. 21 Закону України "Про доступ до публічної інформації" [99] інформація на запит надана безкоштовно. Проте, закон також передбачає певні винятки. Отже,

якщо задоволення інформаційного запиту передбачає виготовлення копій документів понад 10 сторінок, заявник зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк у розмірі, встановленому адміністратором, у межах, встановлених Кабінетом Міністрів Міністри України. Якщо менеджер інформації не встановив плату за копіювання або друк, інформація надається безкоштовно. При наданні особистої інформації про себе (наприклад, свідоцтво про проживання) та інформації, що представляє інтереси суспільства, плата за копіювання та друк не стягується. Аналіз змісту та механізмів реалізації прав громадян на доступ до публічної інформації та апеляції дає змогу зробити висновок, що такі права є похідними від інших. Це пояснюється тим, що необхідність існування таких прав пов'язана з необхідністю забезпечити реалізацію інших прав людини

2.4. Особливості адміністративно-правового забезпечення реалізації права на інші види інформації

Особливості реалізації громадянами права на інформацію з обмеженим доступом ми розглянули у попередніх підрозділах, тому у даному підрозділі зосередимося на специфіці адміністративно-правового забезпечення реалізації права громадян на різні види інформації залежно від її змісту.

У Законі України «Про інформацію» міститься досить стисла та доволі загальна характеристика окремих видів інформації. Так, у статті 11 закону зазначено, що інформація про фізичну особу (персональні дані) — це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. Кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом [75].

Стаття 12 зазначеного закону містить правила щодо довідкової та

енциклопедичної інформації, яка систематично, документально, публічно розкриває або іншим чином поширює інформацію про громадськість, суспільне життя та природне середовище. Основними джерелами довідкової та енциклопедичної інформації є енциклопедії, словники, довідники, рекламні повідомлення та оголошення, довідники, картографічні матеріали, електронні бази даних та банки даних, архіви різних інформаційних служб інформації, мережі та системи, а також сертифікати, видані уповноважені органи державної влади та органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, організації, їх працівники та автоматизовані інформаційно-телекомунікаційні системи [75].

Режим інформації про стан навколишнього природного середовища регулюється статтею 13 Закону "Про інформацію", згідно з якою екологічна інформація (екологічна інформація) є виявом та / або даними про стан навколишнього середовища та його складових частин, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими компонентами; фактори, що впливають або можуть вплинути на компоненти навколишнього середовища (речовини, енергія, шум та радіація, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, природоохоронні угоди, політику, законодавство, плани та програми); стан здоров'я та безпеки людей, умови проживання людей, стан об'єктів культури та споруд в тій мірі, в якій вони становлять або можуть постраждати від стану екологічних компонентів; інша інформація та / або дані. Інформація про стан навколишнього середовища, крім інформації про місцезнаходження військових об'єктів, не може бути віднесена до обмеженої інформації [75].

Наступним видом інформації є інформація та / або дані, що виявляють кількісні, якісні та інші характеристики продукту (робіт, послуг). Інформація про вплив товарів (робіт, послуг) на життя та здоров'я людини не може бути пов'язана з обмеженою інформацією [75].

Важливим типом є науково-технічна інформація, яку слід розуміти як будь-яку інформацію та / або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, технології та виробництва, отримані в ході досліджень, розробки, проектування, технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть зберігатися на матеріальних носіях або відображатися в електронному вигляді. Наукова та технічна інформація відкрита відповідно до режиму доступу, якщо інше не встановлено законами України [75].

Статті 16 та 17 присвячені податковій та юридичній інформації. Перший - сукупність даних та даних,

створених або отриманих суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності та необхідних для виконання завдань та функцій, покладених наглядові органи у порядку, встановленому Податковим кодексом України [75] У свою чергу, друге (тобто юридичне) - будь-яка інформація про право, її систему, джерела, здійснення, юридичні факти, правові відносини, правопорядок, порушення, боротьба з ними, їх попередження тощо. Джерела юридичної інформації є Конституції України, інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, міжнародних договорів та угод, норм і принципів міжнародного права, а також не нормативних правових актів, повідомлень ЗМІ, публічних заяв, інших джерел інформації з правових питань. Для забезпечення доступу до законодавчих та інших нормативних актів фізичним та юридичним особам держава передбачає офіційне оприлюднення цих актів у масовому обігу якомога швидше після їх прийняття [75]. Останні два види інформації, надані Законом "Про інформацію", - це статистична інформація та соціологічна інформація. Статистична інформація стосується документально підтвердженої інформації, яка дає кількісний опис масових явищ та процесів, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя суспільства. Офіційна державна статистична інформація підлягає систематичному оприлюдненню. Держава гарантує суб'єктам інформаційних відносин відкритий доступ до офіційної державної статистичної інформації, за винятком інформації, доступ до якої обмежений законом [75]. У свою чергу, соціологічна інформація - будь-яка документально підтверджена інформація про ставлення людей, події, явища, процеси, факти та ін [75].

Викладений у Законі «Про інформацію» перелік видів інформації не є вичерпним, про це, зокрема, свідчить останній пункт статті 10 цього закону, в якому зазначено, що існують й інші види інформації, однак, які саме, законодавець не уточнює та не роз'яснює жодним чином. Враховуючи останні зміни до Закону «Про інформацію», обумовлені прийняттям Закону «Про доступ до публічної інформації», можна зробити висновок, що до інших видів інформації, зокрема, відносяться адміністративна інформація та інформація державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування. До того як був прийнятий Закон «Про доступ до публічної інформації», зазначені види інформації також були відображені у Законі «Про інформацію»: адміністративна

інформація — це офіційні документовані дані, що дають кількісну характеристику явищ та процесів, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя, і збираються, використовуються, поширюються та зберігаються органами державної влади (за винятком органів державної статистики), органами місцевого самоврядування, юридичними особами відповідно до законодавства з метою виконання адміністративних обов'язків та завдань, що належать до їх компетенції; інформація державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування — це офіційна документована інформація, яка створюється в процесі поточної діяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого і регіонального самоврядування **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**

Аналіз правил Закону "Про інформацію" не дозволяє нам сформулювати чітке уявлення про те, як громадянин може здійснювати своє право на той чи інший тип інформації, оскільки в цьому правовому акті, як ми маємо вже зазначалося, лише загальна інформація про деякі основні різновиди інформації, і практично нічого не сказано про їх правовий режим. У той же час більша частина інформації про той чи інший тип інформації містить загальні норми, які або стосуються конкретного законодавчого акту, або вказують, що більш докладно це питання регулюється іншими юридичними документами, в тому числі міжнародними. Так, наприклад: правовий режим довідкової та енциклопедичної інформації визначається законодавством та міжнародними договорами України, згода на яку зобов'язує Верховна Рада України (стаття 12); правовий статус інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) визначається законами України та міжнародними договорами України, згода на яку зобов'язує Верховна Рада України (стаття 13); правовий режим інформації про товари (роботи, послуги) визначається законами України про захист прав споживачів, реклами, інших законів та міжнародних договорів України, згода на яку зобов'язує Верховна Рада України (Стаття 14); правовий режим науково-технічної інформації визначається Законом України "Про наукову та технічну інформацію", іншими законами та міжнародними договорами України, згода на яку зобов'язує Верховна Рада України (стаття 15); правовий режим податкової інформації визначається Податковим кодексом України та іншими законами (стаття 16); правовий статус державної статистичної інформації

визначається Законом України "Про державну статистику", іншими законами та міжнародними договорами України, згода на яку зобов'язує Верховна Рада України (стаття 18); правовий режим соціологічної інформації визначається законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких передбачена Верховною Радою України (стаття 19) [75]. Отже, головною особливістю адміністративно-правового забезпечення права громадян на різні види інформації є те, що в чинному законодавстві відсутній єдиний консолідований нормативно-правовий документ, який визначатиме найважливіші аспекти правового режиму інформації та дані про основні сфери життя людини. Натомість існує низка міжнародних угод, законів та підзаконних нормативно-правових актів, які визначають особливості правового режиму для певних категорій інформації та, відповідно, особливості реалізації ними прав громадян. Також, як особливості регулювання права громадян на реалізацію різних видів інформації, слід зазначити, що в цьому питанні адміністративно-правові норми тісно переплітаються та взаємодіють з нормами конституційної, цивільної, міжнародної та інших галузей закону. Це не дивно, оскільки інформація та право на неї є складною інтегрованою установою, яка включає як управлінські відносини, так і ті, що посереднюють сфері цивільного циркуляції та міжнародного співробітництва. Основні правові акти, що регулюють різні аспекти права громадян на певні види інформації в тій чи іншій формі, крім вже згаданих Законів "Про інформацію" та "Про доступ до публічної інформації", також включають Закони "Про захист" Особисті дані "[72]," Про наукову та технічну інформацію "[78]," Про захист прав споживачів "[73]," Про рекламу "[88]," Про топографічну та геодезичну та картографічну діяльність "[90], "Про екологічну експертизу" [67], "Про охорону навколишнього природного середовища" [83], "Про основні основи (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" [86], Податкового кодексу України [56], Укази Президента України "Про порядок офіційного опублікування нормативних актів та їх набрання чинності" [87], "Про опублікування законодавчих актів України" в офіційному бюлетені "Офіційний вісник України" [80], Резолюція Кабінету Міністрів України "Про перелік інформації, що має бути додержуватися комерційної таємниці »[84] та ін

Висновки до Розділу 2

1. В результаті аналізу положень національних та міжнародних нормативно-правових актів щодо правового регулювання права громадян звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування, робиться висновок, що вони встановлюють право особи та громадянин апеляції, а також певні гарантії здійснення зазначеного права. держава, що свідчить про захист її основних прав та основних свобод людини і громадянина у разі їх порушення.

2. З огляду на відсутність у національному законодавстві визначення поняття "громадянин звернення", визначається сутність апеляції громадянина та її характеристики. Визначено, що звернення громадянина є інформаційним зв'язком між громадянином та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, об'єднань громадян чи посадових осіб, створеної з метою задоволення законних інтересів шляхом розгляду та прийняття рішення, піднятого при розгляді питань, тобто відповідної відповіді від держави.

3. Доведено, що право на вибір апеляції належить саме особі. Це положення пояснює, що громадянин України у випадку порушення його права має можливість звернутися не лише до скарги до посадовим особам або вищим органам влади відповідно до порядку подання до відповідного суду.

4. Пропонується висвітлити наступні основні риси інформації, що міститься в зверненнях громадян: 1) це результат особистого вираження особи. Тобто апеляція відображає саму суб'єктивну думку чи ставлення громадянина, який подає його державним органам, органам місцевого самоврядування за певних обставин, процесів, подій або явищ; 2) правові відносини, що виникають під час подання заявки, мають специфічний суб'єктивний склад і виникають між громадянином та органами державної влади. З одного боку, суб'єкт безпосередньо є громадянином України, який звертається до відповідного державного органу, а з іншого - певного державного органу або місцевого самоврядування; 3) одержувач інформації, що міститься в зверненні громадянина, безпосередньо є представниками державних органів чи місцевих органів влади; 4) інформація, яка є основою запиту громадянина, містить інформацію про певний стан справ, що відбувається в різних сферах життя суспільства, а також про стан ухвалення рішень, прийнятих за такими

зверненнями, та стан діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування для виконання затверджених ними рішень; 5) інформація в апеляції громадянина обов'язково породжує правові наслідки.

5. Визначено, що інформація з обмеженим доступом така, що відкритий доступ до неї та його масового розкриття завдають загрозу заподіяння шкоди правам та законним інтересам її власника, адміністратора та третіх сторін, включаючи державу та суспільство в цілому, у зв'язку з чим доступ до такої інформації має лише певний, чітко визначений коло осіб.

6. В результаті розгляду та розподілу певних характеристик інформації з обмеженим доступом виділяються певні особливості його: по-перше, в чинному законодавстві відсутні прямі заборони на право громадян на реалізацію інформації. Іншими словами, фактично громадянин має право вимагати від нього будь-якої інформації будь-якому органу, установі, організації тощо. Проте, водночас законодавець дозволяє власникам інформації обмежувати доступ громадян до певної інформації відмовляючи їх надавати; по-друге, підстави та умови обмеження доступу до інформації визначаються законом.

7. Описуються характерні особливості запиту публічної інформації, а саме: кожен запит повинен містити певні деталі, визначені законодавством про доступ до публічної інформації; Кожен запит має відповідний пункт призначення - адміністратор інформації, яка знаходиться у її розпорядженні; форма запиту може бути усною або письмовою; запит може бути поданий від імені однієї особи (запит індивідуальної інформації) або кількома особами (колективний запит на інформацію); запит має термін, встановлений законом.

8. Доведено, що основною особливістю адміністративно-правового забезпечення права громадян на різні види інформації є те, що в чинному законодавстві відсутній систематичний правовий акт, який визначатиме найважливіші аспекти правового режиму інформації і дані про основні сфери життя людини.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ

3.1. Удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує реалізацію права на інформацію громадянами України

Протягом 2014-2017 років Україною проголошено та реалізовано низку реформ та перетворень у багатьох найбільш важливих сферах суспільного життя, зокрема, ведеться постійне вдосконалення та оновлення законодавчого підґрунтя існування українських держави і суспільства.

Інформаційна сфера є одним з пріоритетних галузей, що вимагає значної уваги держави, оскільки, незважаючи на те, що наша держава досягла значних, безумовно, позитивних кроків у цьому напрямку, і на сьогодні інформаційне законодавство України в цілому відповідає європейським та світовим стандартам . , існує ряд питань, які ще потребують більш детальної розробки та конструктивного вирішення, з метою вдосконалення державної інформаційної політики, в тому числі щодо вдосконалення адміністративно-правової бази для реалізації прав громадян на інформацію. Поліпшення державного управління та правового регулювання суспільних відносин, які формуються та функціонують у інформаційній сфері, безпосередньо впливає на затвердження пріоритету особи в економічній, політичній, правовій та духовній сферах. Слід зазначити, що при визначенні основних напрямків вдосконалення правового регулювання державної інформаційної політики слід враховувати сучасні умови соціального розвитку, а саме: формування інформаційного суспільства сприяє поширенню процесів глобалізації, усуває комунікаційні бар'єри на різних рівнях - міждержавні та на рівні окремих громадян. У цьому контексті точки зору Г. Г. Почепцова, який пише, що сучасна державна політика в інформаційній сфері має керуватися наступним:

забезпечення свободи слова;

сприяння вільному доступу до публічно важливої інформації;

збереження суспільної моралі, захист честі та гідності особистості;

сприяння конкуренції в засобах масової інформації;
залучення інвестицій у розвиток ІКТ та їх пільгове оподаткування;
сприяння відкритості та прозорості органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
захист особистості української культури та мови;
переклад культурної спадщини держави в цифровий формат;
захист інтересів найбільш уразливих категорій громадян у інформаційній сфері;
боротьба з нецільовим використанням сучасних інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки;
захист персональних даних; захист приватності; формування позитивного іміджу України та її державних органів у світі [33].

Як ми вже зазначали, за роки незалежності наша держава здійснила ряд важливих кроків у напрямку гармонізації та стабілізації інформаційних відносин, розроблено та прийнято ряд нових регуляторних актів та внесено зміни до існуючих які регулюють ці відносини. Однак одночасно не можна стверджувати, що в даний час існує ефективний та адекватний механізм адміністративно-правового регулювання державної інформаційної політики та її посередницьких відносин в Україні. Характерними рисами та недоліками сучасного інформаційного законодавства України є його безсистемний розвиток, внутрішні протиріччя, нерегульованість багатьох інформаційних відносин, диспропорції у співвідношенні між законами та підзаконними актами на користь останньої, недостатня наукова обґрунтованість, декларативне та невирішення ряд законодавчих актів, а також відсутність цих актів механізмів їх реалізації. Серед дослідників немає єдиної точки зору щодо можливих напрямків вирішення цієї проблеми. Тим не менш, однією з найбільш популярних і часто виражених позицій є вдосконалення інформаційного законодавства України шляхом впровадження його кодифікації. Кодифікація - це спосіб раціоналізації законодавства, забезпечення його цілісності та узгодженості; одна з форм систематизації законодавства, в процесі якої проект акту включає чинні норми та нові правила, які вносять зміни в регулювання певної сфери суспільних відносин [112, с. 139]. В.К. Гижевський, В.В. Гловченко, В.С. Ковальський визначають кодифікацію як спосіб поліпшення, систематизації законодавства, що полягає у

змістовній обробці та затвердженні певного, пов'язаного з єдиним предметом регулювання, групою правових норм та їх об'єднання в єдиний правовий акт [59, с. 208]. Аналогічну думку щодо розуміння сутності кодифікації висловлює О.Ф. Скакун і зазначає, що кодифікація виражається у підготовці та прийнятті нових актів, які вводяться в гармонізовані один з одним як норми старих актів, які виправдовують себе, та нових правил [98, с. 256].

Дуже змістовною виглядає точка зору, яку висловлює К.Г. Волинка, що кодифікація — це форма докорінної переробки чинних нормативних актів, спосіб якісного упорядкування законодавства, забезпечення його узгодженості і компактності, а також звільнення системи законодавства від застарілих норм. Кодифікація спрямована на те, щоб змістовно усунути протиріччя між правовими нормами. Кодифікація — як форма правотворчості, спрямована на встановлення нових норм, заміну застарілих правових норм новими. Крім того, автор наголошує, що кодифікація — це форма удосконалення законодавства, її результатом є новий за формою і змістом законодавчий акт (кодекс, положення, статут), що заміняє нормативні акти по тому питанню, які діяли раніше. Усе це дозволяє розглядати кодифікацію як найдосконалішу, вищу форму систематизації, як своєрідну форму правотворчості [19, с. 151–152].

Слід відзначити, що на необхідності вдосконалення законодавства в інформаційній сфері, зокрема, проведенні кодифікації інформаційного законодавства, наголошується у деяких правових документах програмного та засадничого характеру.

У Програмі інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженій Указом Президента України від 14.09.2000 р. № 1072, наголошується на тому, що має бути проведена кодифікація нормативно-правових актів згідно з системою правового регулювання у сфері інформатизації [91].

– Відповідно до положень Закону "Про основні принципи розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки", з метою підвищення ефективності розвитку інформаційного суспільства необхідно створити інтегровану систему законодавства, гармонізованого з нормами міжнародного права щодо розвитку інформаційного суспільства, зокрема, для кодифікації інформаційного законодавства. Для цього необхідно підготувати та прийняти Інформаційний кодекс України, включивши розділи, зокрема на принципи

електронної комерції, правовий захист прав на зміст комп'ютерних програм та покращення захисту права інтелектуальної власності, включаючи авторське право на розміщення та використання творів в Інтернеті, захист баз даних, дистанційне навчання, телемедицина, надані органами державної влади та місцевого самоврядування юридичним та фізичним особам інформаційних послуг, що використовують Інтернет. ежі Інтернет, комерційні таємниці тощо. Необхідно підготувати та внести зміни до законодавства з питань інформатизації, зокрема, з урахуванням вимог щодо: надання органами державної влади та місцевого самоврядування юридичних та фізичних осіб інформаційних послуг з використанням Інтернету; впровадження електронного документообігу та електронного цифрового підпису, дистанційного навчання, телемедицини, електронних платіжних систем, електронного бізнесу, електронних бірж, аукціонів та депозитаріїв [82]. Кодифікація вітчизняної інформаційної системи є складним та довгостроковим процесом, особливо з огляду на те, що сьогодні публічні відносини в інформаційній сфері регулюються більш ніж трьома тисячами нормативних актів. Однак оптимізація законодавства є однією з головних завдань на шляху до побудови верховенства права в цілому та забезпечення прав громадян на інформацію, зокрема. Крім того, вдосконалення законодавства про інформацію шляхом його кодифікації є однією з гарантій створення ефективного механізму реалізації державної політики у сфері інформаційних відносин, оскільки якість та ефективність управлінської діяльності безпосередньо залежать від якості юридичної і правова база, на якій вона ґрунтується, і на підставі якої.

– Отже, враховуючи вищесказане, ми можемо виділити наступні основні позитивні моменти, які приносять з собою кодифікацію адміністративного права, яка регулює реалізацію громадянами України права громадян на інформацію: □ по-перше, через кодифікацію можна визначити та усунути протиріччя в положеннях чинних нормативно-правових актів. Це особливо стосується конфліктів між законами та підзаконними актами, оскільки практика говорить про те, що влада часто приймає рішення щодо певного питання із змісту правил цього підзаконного акту, включаючи відомчі правила, навіть якщо вони не відповідають законодавству, що, безумовно, є порушенням принципів верховенства права та верховенства права. Тому кодифікація повинна здійснюватися з набору

нормативно-правових актів, що регулюють інформаційні відносини, узгоджену систему, в якій кожна правова норма займатиме своє місце і регулюватиме доручену йому, однак чітко визначений коло питань, однак, буде нерозривно пов'язаний з іншими нормами; □ по-друге, наявність кодифікованого нормативно-правового акта щодо інформації значно полегшить доступ громадян до правової інформації та, як наслідок, підвищить їхню освіченість (грамотність) своїх прав та обов'язків у інформаційній сфері.

– Одним із завдань державної влади є розробка національної правової системи таким чином, щоб кожен громадянин міг повністю знати про свої права та обов'язки. Очевидно, що велика кількість нормативно-правових актів ускладнює цей процес. Прийняття Інформаційного кодексу дасть громадянам, особливо тим, хто не має юридичної освіти та належних навичок у роботі з законом, без пошуку та вивчення численних нормативних актів для формування поняття, яке вони можуть виконувати та вимагати від інших суб'єктів, реалізуючи їх право на інформація, які їхні права можуть обмежуватися, і які обов'язки вони несуть відповідальність; по-третє, в процесі кодифікації має бути науково опрацьований та вдосконалений понятійний апарат. Інформаційне законодавство містить низку понять, які досить часто мають дещо неконкретний (абстрактний) характер або ж їх визначення не відповідають у повній мірі змісту, який вкладає у дане поняття нормотворець, також подекуди зустрічаються відмінності у визначенні одного й того ж поняття у різних нормативно-правових актах. Деякі поняття взагалі не мають чітко сформульованого та законодавчо закріпленого визначення, однак, при цьому активно застосовуються у тексті нормативно-правових актів. Це, наприклад, поняття «електронного вигляду» або «електронної форми», про які ми, до речі, вже говорили у першому розділі даного магістерського дослідження і запропонували розуміти під електронною формою один із видів відображення інформації (її оформлення) з метою її створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення за допомогою призначених для цього засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем, а також електронних носіїв.

Окремо слід відзначити Закон України «Про доступ до публічної інформації», прийняття якого без перебільшення стало надзвичайно важливим

кроком у напрямку розвитку інформаційної сфери, втім, він є доволі заплутаним і суперечливим, адже повторює чи взагалі вільно тлумачить право громадян на отримання від влади інформації, використовуючи терміни, які не притаманні вітчизняному законодавству. Терміни, які використовуються в документі, недостатньо аргументовані й узгоджені з чинними в інформаційній сфері України законами, у той час як зрозумілість таких термінів і їхнє сприйняття під час використання в юридичній і політичній практиці є важливою умовою нормальної, в тому числі в процесі правозастосування, правозахисної та правоохоронної діяльності як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Право не може використовувати некоректні визначення, адже в такому разі постійно виникатимуть сумніви й спори, що породжуватимуть юридичну незабезпеченість. Навіть із поверхового аналізу закону зрозуміло, що в такій специфічній сфері як надання державою інформації громадянам розбіжності в трактуванні і розумінні термінів, котрі вживаються в документі, не сприяють узгодженості дій під час застосування норм його статей, а тому, вочевидь, закон не є запорукою того, що можновладці не перестануть відгороджуватися за допомогою суміжних законів від відповідальності, приховуючи свої дії, а численні бар'єри чинних нормативно-правових актів, зокрема, щодо втаємниченості інформації про діяльність влади, і надалі руйнуватимуть єдність влади із народом [102].

Слід зазначити, що деякі роботи щодо удосконалення концептуальної складової законодавства вже були здійснені, зокрема, визначення поняття "інформація" було змінено з моменту попереднього розуміння інформації як інформації лише про події та явища, що відбуваються в суспільстві, держава та навколишнє середовище, не звернули уваги на деталі процесів (щось тривало в часі). У ході кодифікації інформаційного законодавства також слід вирішити проблеми класифікації інформації, оскільки відсутність належної організації системи класифікації та використання захищених інформаційно-комунікаційних технологій перешкоджають наданню широкої публіки повної інформації. Зокрема, слід класифікувати лише тексти, що містять державну таємницю, але не документи в цілому. Крім того, в законі необхідно врегулювати порядок доступу захисника до обмеженої інформації, включаючи державну таємницю, у тому випадку, якщо він захищений від кримінального переслідування. Ми вважаємо,

що з метою адміністративного та правового забезпечення права громадян на інформацію необхідно більш детально передбачити на рівні відповідного закону контрольні функції та повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо дотримання права особи на доступ до інформації для запобігання та відключення незаконного приховування інформації. Рішення Уповноваженого з прав людини про розсекречування інформації повинні бути обов'язковими. Проаналізувавши норми чинного законодавства про інформацію та існуючі реалії практичного життя, можна констатувати, що сьогодні, незважаючи на те, що держава здійснила значну кількість робіт з вдосконалення інформаційної політики в країні, все ще існує дисбаланс у це, тобто, заходи державного управління не відповідають тенденціям інформатизації суспільства. Основною причиною цього явища є невідповідність внутрішньої законодавчої бази з трьома компонентами інформатики: фізичними (розробка апаратних і програмних засобів та комунікацій); логічні (розвиток інформаційних технологій) та застосування (розробка інформаційних систем користувачів) частин. Формування інформаційного суспільства характеризується забезпеченням вільного доступу до всієї інформації, накопиченої людьми, можливості не тільки використовувати, а й безпосередньо поповнювати її. Особливе значення має стан відносин між громадянами та державою в особі своїх компетентних органів та посадових осіб, як вони взаємодіють, які їх взаємні права та обов'язки, як держава забезпечує та гарантує громадянам здійснення права на інформацію. Варто також зазначити, що розробка належної інформаційної системи та покращення рівня поширення інформації, в тому числі за допомогою електронних комунікацій між державними органами влади та громадянами, потребує вирішення проблеми правового забезпечення таких повідомлень, оскільки закон встановлює порядок електронного документообігу, і його реалізація залишається проблемою для великої кількості громадян. Питання плати за одержання публічної інформації також є проблематичним.

3.2. Напрямки удосконалення адміністративно-правових гарантій права громадян України на інформацію

Так як наша країна іде шляхом розбудови демократичного інформаційного суспільства, невід'ємною властивістю якого є право кожного вільно створювати і накопичувати інформацію, використовувати та розповсюджувати її, особливого значення для неї набуває питання визначення юридичних гарантій цього права, оскільки без наявності конкретних державно-правових гарантій проголошені права, в тому числі на інформацію, є звичайними деклараціями, які, не знаходячи свого практичного втілення у реальному житті, мають досить сумнівну суспільну цінність.

Перш ніж розглянути напрямки удосконалення адміністративно-правових гарантій права громадян України на інформацію, визначимося із тим, що ж власне собою представляють юридичні (правові) гарантії.

У словниковій літературі термін «гарантія» тлумачиться наступним чином:

- порука у чомусь, забезпечення чого-небудь;
- передбачене законом чи певною угодою зобов'язання;
- законодавчо закріплені засоби охорони прав і свобод громадян, способи їх реалізації, а також засоби охорони правопорядку, інтересів суспільства і держави;
- умови, що забезпечують успіх чого-небудь;
- відповідальність за що-небудь [16, с. 222; 30, с. 55; 25, с. 161].

Концепція гарантій активно використовується в різних сферах суспільного життя: економічній, соціальній, правовій, політичній тощо. Залежно від того, яка гілка теорії чи практики використовує цю категорію, вона набуває певних рис, однак її компонент змісту як цілі залишаються однаковими: гарантії - це певні фактори, умови, обставини тощо, які забезпечують, забезпечують виконання, реалізацію, реалізацію певних відносин, процесів, явищ. Отже, радянські автори В.К. Врублевський, А.В. Кудрицький, В.М. Мазур, А. В. Миловицький у своєму політичному словнику визначає гарантію як гарантію, гарантію виконання зобов'язань, здійснення прав. Далі вони пишуть, що радянський закон передбачає ряд гарантій, які є правовими засобами здійснення основних прав та свобод громадян - конституційні гарантії; виконання міжнародних зобов'язань -

міжнародні гарантії; порука за якість товару, що продано, або виконана робота - цивільно-правові гарантії; забезпечення учасників кримінального та цивільного процесу для захисту своїх прав та законних інтересів - процесуальні гарантії [57, с. 97]. Г. В. Осипов поділяє гарантії на дві групи: гарантії прав особи - це правова система заходів, які забезпечують умови для реального здійснення прав особи, які визначають його правовий статус у суспільстві; і соціальні гарантії - сукупність матеріальних та правових засобів, що забезпечують реалізацію конституційних соціально-економічних та соціально-політичних прав цього суспільства [103, с. 50]. В. Кучинський пише, що створення державою спеціальних правових засобів, що забезпечують здійснення та захист прав та законних інтересів людей, в їх сукупності становлять правові гарантії свободи особи [45, с. 46]. А. В. Меляков зазначає, що соціальні гарантії за своїм характером є відносини між населенням і державою щодо гарантії державою певного рівня задоволення соціальних потреб населення, з одного боку, і згоди населення брати участь у фінансуванні необхідної суми соціальних виплат для цього, а також незалежне надання решти їхніх потреб - з іншого [25, с. 664]. У Великому юридичному словнику сенс поняття безпеки розкривається в контексті цивільного, міжнародного та процесуального права. У першому випадку гарантія є обов'язком, передбаченою законодавством або договором, в силу якого особа несе відповідальність перед кредиторами (повністю або частково) у випадку невиконання або неналежного виконання зобов'язань боржником [13, с. 100]. Міжнародні гарантії - це міжнародні правові акти, що передбачають сертифікацію або гарантії держави або групи держав щодо інших учасників міжнародних відносин певним чином дій, що забезпечують дотримання встановлених прав або статусу будь-якої держави (група держав), виконання міжнародних зобов'язань або збереження певного рівня міжнародних відносин [13, с. 100]. Процедурні гарантії описуються авторами словника як передбачені законом для належного здійснення правосуддя, захисту прав і свобод людини у кримінальному та цивільному судочинстві, реалізації завдань судового розгляду в кримінальних та цивільних справах [13, с. 99]. В.Ф. Сіренко за правовими гарантіями розуміє правила матеріального і процесуального права, норми, що встановлюють організаційні форми діяльності та відносини між державними органами та громадянами [97, с. 58]. З точки зору М. С. Малєїна, правові гарантії являють

собою норми права, які в повній мірі передбачають правовий механізм, покликаний сприяти здійсненню законів

.Якісна характеристика правових гарантій передбачає оцінку всієї існуючої системи права в цілому з точки зору повноти охоплення правових документів усіх найважливіших відносин між державними органами та громадянами, а також громадянами між собою [46 р., Стор. 43]. Трохи пізніше, аналізуючи захист прав індивідуума, М. С. Малєїн характеризує гарантії як умови, засоби, методи, які забезпечують повне здійснення та комплексний захист прав і свобод людини [46, с. 47]. Ю.С. Шемшученко розкриває зміст правових гарантій наступним чином - систему об'єктивних та суб'єктивних факторів, спрямованих на практичне здійснення прав і свобод, усунення можливих перешкод на шляху їх повного або належного здійснення [112, с. 555].

На думку С.С. Алексєєва, гарантіями є умови й особливі юридичні механізми, покликані забезпечити фактичну реалізацію положень закону [6, с. 135]. К.Г. Волинка правові гарантії розглядає як встановлені законом засоби безпосереднього використання, додержання, встановлення і застосування норм права [200, с. 20]. М.І. Матузов та А.С. Мордовець розуміють гарантії як явище комплексне, що виступає системою соціально-економічних, політичних, юридичних, організаційних передумов, умов, засобів і способів, які створюють можливості особистості для здійснення своїх прав, свобод, інтересів [104, с. 275].

З позиції В.М. Скобелкіна, юридичні гарантії — це правові та організаційно-правові засоби і способи, за допомогою яких забезпечується реалізація прав та виконання обов'язків, передбачених законодавством. Вони представляють собою складну систему взаємодіючих елементів, що дозволяють організувати різностороннє забезпечення, яке охоплює різні стадії реалізації прав та обов'язків, захист від посягань, поновлення порушених юридичних прав [99, с. 78].

М.В. Вітрук вважає, що юридичні гарантії — це уся система діючих у державі правових норм, передбачених ними юридичних засобів, спрямованих на конкретизацію прав та обов'язків, визначення порядку їх реалізації, захисту, тощо [18, с. 39]. В.М. Корельський та В.Д. Перевалов у своєму підручнику юридичні гарантії охарактеризували як надання державою формальної (юридичної) загальнообов'язковості тим умовам, які необхідні для того, щоб кожна людина

могла скористатися своїми конституційними правами і свободами. Юридичні гарантії встановлюються державою в Конституції, нормах поточного законодавства, їх метою є реальне забезпечення правовими засобами максимального здійснення, охорони й захисту прав і свобод громадян [Помилка! Джерело посилання не знайдено., с. 222].

Деякі дослідники формулюють концепцію гарантій у контексті вивчення верховенства права. Так, скажемо, відомий адміністратор В. Б. Авер'янов зазначає, що гарантії законності - обумовлені законами соціального розвитку умов, засобів, чинників, що забезпечують дотримання закону [3, с. 347]. В.К. Гижевський і В.В. Гловченко визначає гарантії законності через закони системи соціального розвитку умов та засобів, що забезпечують процес законності і таким чином формують порядок суспільних відносин, що сприяє руху країни до стану демократії та формуванню верховенства права [59, с. 74-75]. До правових гарантій слід віднести дослідники: повнота та ефективність правових норм; високий рівень контролю та нагляду за здійсненням законності; ефективність заходів юридичної відповідальності; якісна діяльність компетентних органів для забезпечення законності; постійне вдосконалення та вдосконалення юридичної практики; розвиток правової культури та правосвідомості громадянина [59, с. 74-75]. Отже, з урахуванням усіх вищезгаданих наукових поглядів щодо змісту поняття гарантій, у тому числі юридичних (законних), можна зробити висновок, що адміністративні та правові гарантії права громадян на інформацію є сукупністю правил адміністративно-правових умов, чинники, обставини, засоби (методи), за допомогою яких держава, з одного боку, створює реальне право громадян на інформацію, тобто можливе для практичної реалізації (реалізації), а з іншого - забезпечуючи гарантії відповідними правовими актами, таким чином, держава зобов'язується в інтересах громадян всіляко сприяти здійсненню їх права отримувати, використовувати, поширювати та зберігати інформацію, а також забезпечувати її захист та захист. Зміст гарантій права громадян на інформацію - це права та обов'язки суб'єктів інформаційних відносин, їх відповідальність, процедурні аспекти реалізації цього права, принципи тощо, тобто все, що спрямоване на забезпечення реальної можливості громадян реалізувати це право в процесі свого життя. Слід зазначити, що в юридичній літературі було вирішено розрізняти весь обсяг гарантій загальної та спеціальної чи суто правової [10, с.

51; 59, с. 74-75]. Одночасно включаються загальні економічні, політичні, соціальні, ідеологічні та інші гарантії. Взагалі, ми поділяємо цю позицію, однак, ми відзначаємо, що розподіл гарантій для правових і загальних є досить умовним за своєю природою, оскільки на практиці вони, як правило, тісно переплітаються та взаємодіють, оскільки це економічна, політична, соціальна, управлінська та інші гарантії, що складають складову частину одночасно, усі інші типи загальних гарантій стають державними зобов'язаннями перед громадянами, коли вони отримують правову форму, тобто фіксуються (відображають) на рівні відповідного нормативного акту. Сьогодні в національних нормативно-правових рамках існує низка правових актів, які прямо чи опосередковано встановлюють гарантії права громадян на інформацію. Зокрема, слід зазначити статтю 6 Закону "Про інформацію", в якій встановлений загальний перелік цих гарантій, а саме: забезпечення права на інформацію: □ створення механізму реалізації права на інформацію; □ створення можливостей для вільного доступу до статистичних даних, архівних, бібліотечних та музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів; □ обов'язок суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність та рішення; - зобов'язання суб'єктів владних повноважень визначати спеціальні підрозділи або відповідальні особи для надання заявникам доступу до інформації; □ здійснення державного та громадського контролю за дотриманням законодавства про інформацію; □ встановлення відповідальності за порушення законодавства про інформацію [75]. У статті "Про доступ до публічної інформації" зазначається, що право доступу до публічної інформації гарантовано: 1) обов'язок інформаційних адміністраторів надавати та розкривати інформацію, крім випадків, передбачених законом; 2) визначення інформаційним менеджером спеціальних структурних підрозділів чи посадових осіб, які організують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, що йому належить; 3) максимальне спрощення процедури запиту та отримання інформації; 4) доступ до засідань колегіальних суб'єктів влади, крім випадків, передбачених законом; 5) здійснення парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації; 6) юридична відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації [65].

Також можна відзначити Закони «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та «Про телебачення і радіомовлення», в яких закріплено, що держава гарантує економічну самостійність та забезпечує економічну підтримку діяльності друкованих засобів масової інформації, запобігає зловживанню монопольним становищем на ринку з боку видавців і розповсюджувачів друкованої продукції [66]. Цензура інформаційної діяльності телерадіоорганізації забороняється. Телерадіоорганізація є незалежною у визначенні змісту програм та передач. Невмотивоване законодавством України втручання органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, громадських чи релігійних об'єднань, їх посадових осіб чи працівників, а також власників у сферу професійної діяльності телерадіоорганізацій не допускається [89]. Держава гарантує захист друкованих засобів масової інформації та телерадіоорганізацій від монополізації.

Незважаючи на те, що чинним законодавством передбачений досить широкий перелік умов та засобів забезпечення нормальної реалізації громадянами їх права на інформацію, є питання у цій сфері, які все ще потребують вдосконалення. Одним із таких важливим моментів є вдосконалення регулювання питання відповідальності суб'єктів за порушення права громадян на інформацію. Адже юридична відповідальність — це одна з центральних гарантій будь-яких прав громадян, не є у цьому виключенням і право на інформацію. Відповідальність за порушення інформаційного законодавства являє собою передбачений законом обов'язок суб'єкта, що вчинив порушення у сфері одержання, використання, поширення та зберігання інформації, понести для себе певні негативні наслідки майнового, організаційного чи особистісного характеру.

Сьогодні чинні основоположні нормативно-правові акти з питань регулювання інформаційної сфери містять досить загальні, навіть абстрактні норми щодо юридичної, зокрема, адміністративної, відповідальності суб'єктів за порушення інформаційного законодавства. Так, у статті 27 Закону «Про інформацію» встановлено, що порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України. Нормою статті 24 Закону «Про звернення громадян» встановлено, що особи, винні у порушенні цього закону, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність,

передбачену законодавством України [74].

На нашу думку, було б доцільно передбачити в законі "Про інформацію" перелік актів (актів) предметів, які є незаконними, звичайно, це не питання повного розкриття складок злочинів, оскільки там є окремі правові акти для цього (КУААПП, ККУ). Наприклад, можна згадати закон "Про доступ до публічної інформації", в якому стаття 24 встановлює, що відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації здійснюється особами, винними у вчиненні таких порушень: 1) невиконання відповідь на запит; 2) неможливість надання інформації на вимогу; 3) безпідставна відмова виконати вимогу щодо інформації; 4) нерозголошення інформації відповідно до цього закону; 5) надання або розголошення неточної, неточної або неповної інформації; 6) несвоєчасне надання інформації; 7) необгрунтована класифікація інформації до інформації з обмеженим доступом; 8) неврахування документів; 9) навмисне приховування або знищення інформації або документів [65]. Далі необхідно вирішити, чи несуть відповідальність юридичні особи за порушення інформаційного законодавства, якщо так, то чи можуть вони бути предметом адміністративних санкцій як окремого суб'єкта, тобто, незалежно від застосування адміністративних стягнень до їх посадових осіб? Наступним напрямом у вдосконаленні гарантії права громадян на інформацію є вдосконалення контролю та нагляду в інформаційній сфері. Контроль та нагляд є надзвичайно важливими функціями держави в цілому, а також її окремих органів та посадових осіб. Контроль та нагляд - це основні способи забезпечення верховенства права та дисципліни у державному управлінні, одній з найважливіших елементів державного управління [1, с. 244]. Суть контролю полягає у контролі функціонування відповідного контрольованого об'єкта, отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан права та дисципліни з метою своєчасного вжиття заходів для запобігання та усунення порушень законодавства та дисципліни та притягнення виконавців до відповідальності [2, с. 75]. В.Б. Авер'янов пише, що державна система контролю відіграє важливу роль у системі забезпечення законності в державному управлінні, оскільки її метою є забезпечення узгодженої точної роботи органів державної влади всіх рівнів та рівнів, сумлінного та якісного виконання, раціонального використання його посадові та державні службовці, весь персонал наданих їм прав та відповідального ставлення до

виконання своїх обов'язків у відносинах з громадянами [3, с. 348]. Вчений підкреслює, що сутність державного контролю полягає у спостереженні та перевірці розвитку соціальної системи та всіх її елементів відповідно до певних напрямків, а також у запобіганні та виправленні можливих помилок і протиправних дій, що перешкоджають такому розвитку [3, с. 349]. У той же час А. Андрійко характеризує державний контроль як важливий елемент системи державного управління, що дозволяє значно впливати на хід управлінської діяльності, виправляти його у разі виявлення відхилень з певного напрямку. Значущість і важливість державного контролю особливо посилюються в нинішніх умовах послаблення виконавчої дисципліни, зниження ефективності управлінських рішень, недотримання вимог законодавства [17, с. 427]. Д.М. Бахрафф у своєму дослідженні відзначає, що контроль - найважливіший вид зворотного зв'язку, канали з яким влада отримує інформацію про реальний стан справ, виконання рішень. Він використовується для посилення виконавчої дисципліни, оцінки роботи, попередження небажаних наслідків, оперативного регулювання процесу [9, с. 432]. Як видно з наукових підходів до розуміння контролю, це один з ключових та невід'ємних елементів управлінської діяльності, незалежно від його сфери застосування. Загалом, розглядаючи глибинний характер контролю, це діяльність збору та аналізу інформації про події, процеси та явища в тій чи іншій сфері управління з метою їх вирішення та спрямованості, виявлення та усунення негативних наслідків (руйнівних) моментів, присутніх у їх складі, а також запобігання їх виникненню. Тому стан права в ній безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно та якісно контрольно-наглядовий діяльність знаходиться в інформаційній сфері. У свою чергу, якість та ефективність її наглядової та контрольної діяльності впливає на якість його регуляторної та організаційної підтримки.

Чинне інформаційне законодавство містить досить стислі вказівки щодо державного контролю та нагляду за дотриманням прав громадян на інформацію. Так, у Законі «Про доступ до публічної інформації» встановлено, що: парламентський контроль за дотриманням права людини на доступ до інформації здійснюється Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України, народними депутатами України; громадський контроль за забезпеченням розпорядниками інформації

доступу до публічної інформації здійснюється депутатами місцевих рад, громадськими організаціями, громадськими радами, громадянами особисто шляхом проведення відповідних громадських слухань, громадської експертизи, тощо; державний контроль за забезпеченням розпорядниками інформації доступу до інформації здійснюється відповідно до закону [65].

Положеннями статті 22 Закону «Про захист персональних даних» передбачено, що контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних у межах повноважень, передбачених законом, здійснюють такі органи:

- 1) уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних;
- 2) інші органи державної влади.

Парламентський контроль за додержанням прав людини на захист персональних даних здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини відповідно до закону [72].

Відповідно до норм Закону "Про звернення громадян" Верховна Рада України, народні депутати України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Уповноважений з прав людини Верховної Ради України, і Верховна Рада Автономної Республіки Крим здійснює контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян відповідно до їх повноважень. , обласні, Київські та Севастопольські міські, районні, районні адміністрації в містах Києві та Севастополі, державні адміністрації, сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі комітети, депутати місцевої ради, а кож міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, щоб підпорядковувати підприємства, установ та організацій. У свою чергу, нагляд за дотриманням законодавства про звернення громадян у відповідності із законодавством здійснює Генеральний прокурор України та його підлеглі прокурори. Відповідно до повноважень, наданих їм чинним законодавством, вони вживають заходів щодо відновлення порушених прав, захисту законних інтересів громадян та притягнення виконавців до правосуддя [74]. На нашу думку, з метою покращення та посилення гарантії права громадян на інформацію необхідно більш ретельно і ретельно визначити коло суб'єктів, які здійснюють контроль-наглядові заходи в інформаційній сфері в цілому, з особливим увага повинна приділятися владі та виконавчій гілці влади, оскільки вони, так би мовити, найближчі до найближчого проблемного

питання, сама виконавча влада контролює найважливіші сфери суспільного життя відповідно і основний обсяг Контрольні функції На нього також покладаються. У той же час дуже важливо чітко визначити повноваження цих органів та посадових осіб у процесі здійснення контролю та нагляду за дотриманням права громадян на інформацію, з одного боку, змусити їх застосовувати цей процес настільки ж ефективно та всебічно, а з іншого боку - запобігати та запобігати випадки зловживання владою їх владою. Важливими моментами є регулювання процесуальних аспектів контролю в інформаційній сфері та організаційна підтримка. Тобто, на рівні відповідних нормативно-правових актів, слід передбачити, в якому порядку, які форми та методи слід контролювати, які заходи в його процесі та його результати використовуються або можуть бути використані, хто несе відповідальність за фінансові і матеріально-технічне забезпечення контрольної діяльності тощо. Ще однією перспективною, на наш погляд, напрямом підвищення рівня гарантування права громадян на інформацію є проведення активної державної політики з підвищення рівня грамотності населення в Росії область використання можливостей сучасних інформаційних та комунікаційних технологій. Сучасний період розвитку суспільства характеризується сильним впливом на нього ІКТ, які проникають у всі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних потоків у суспільстві та формують глобальний інформаційний простір. У зв'язку з цим їх комп'ютеризація повинна стати невід'ємною і важливою частиною освітніх та освітніх процесів у нашій країні. Тому інформаційна політика держави повинна керуватися та спрямована на: □ формування інформаційного навчального закладу інституту, поетапного вирішення проблем інформатизації освіти; □ впровадження нових інформаційних технологій у навчально-управлінські процеси; □ інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу; □ впровадження електронного документообігу. І останній напрям вдосконалення гарантій права громадян на інформацію, який ми хотіли б відзначити в рамках цієї магістерської роботи, - активна підтримка національної системи виробництва інформаційних продуктів та її просування на міжнародній арені, особливо наявність українських інформаційних ресурсів у глобальних інформаційно-комунікаційних мережах, зокрема в Інтернеті. На жаль, слід зазначити, що на сьогоднішній день, замість того, щоб просувати національні Інтернет-провайдери,

наша держава, навпаки, надає їм адміністративний тиск. Зокрема, заступник Голови Правління Інтернет Асоціації України (InAU) Тетяна Попова зазначила, що місцева влада систематично порушує Закон "Про телекомунікації", який зобов'язує його створювати сприятливі умови для функціонування та розвитку комунальних мереж та повне забезпечення телекомунікаційних послуг, включаючи доступ до Інтернету [32].

Виходячи з вищевикладеного, а також аналізу норм ряду нормативно-правових актів, які так чи інакше вирішують питання реалізації громадянами свого конституційного права на інформацію, ми можемо констатувати, що наша держава має достатньо надійні гарантії для це право, однак, існує ряд аспектів, які все ще існують, необхідно розробляти та вдосконалювати, зокрема, через те, що українське суспільство переходить на новий рівень свого розвитку - рівень інформаційного суспільства.

Висновки до Розділу 3

1. Обґрунтування законодавства є однією з головних завдань на шляху до побудови держави за принципом верховенства права в цілому та забезпечення прав громадян на інформацію, зокрема. Крім того, вдосконалення законодавства про інформацію шляхом його кодифікації є однією з гарантій створення ефективного механізму реалізації державної політики у сфері інформаційних відносин, оскільки якість та ефективність управлінської діяльності безпосередньо залежать від якості юридичної основа, на якій вона ґрунтується і на основі якої здійснюється.

2. Основні позитивні риси кодифікації адміністративного права, які регулюють право громадян на інформацію громадян України, виділяються: по-перше, через кодифікацію, можна ідентифікувати та усунути протиріччя в положеннях нормативних актів. Це особливо стосується конфліктів між законами та підзаконними актами; по-друге, наявність кодифікованого правового акту з інформаційних питань значно полегшить доступ громадян до правової інформації та, таким чином, підвищить їхню освіту (грамотність) своїх прав та обов'язків у інформаційній сфері; По-третє, в процесі кодифікації необхідно розробити науково розроблений і вдосконалений концептуальний апарат.

3. Обґрунтовано, що однією з завдань державного уряду є прийняття Інформаційного кодексу, який забезпечить громадян, особливо тих, хто не має правової освіти та належних навичок у роботі з законом, не розглядаючи та не вивчаючи численні нормативно-правові акти для формулюють поняття, яке вони можуть зробити та вимагати від інших суб'єктів, здійснюючи своє право на інформацію, а також в чому їхні права можуть бути обмеженими та які обов'язки вони несуть відповідальність.

4. Для запобігання та усунення незаконного приховування інформації пропонується більш детально на рівні відповідного закону надавати контрольні повноваження Уповноваженого з прав людини.

5. Доведено, що розробка належної інформаційної системи та покращення рівня поширення інформації, у тому числі за допомогою електронних комунікацій між державними органами влади та громадянами, повинна бути вирішена щодо правового забезпечення таких повідомлень, оскільки Закон встановлює порядок електронного документообігу, і його реалізація залишається проблемою для

великої кількості громадян. Питання плати за одержання публічної інформації також є проблематичним.

6. Обґрунтовано необхідність вирішення такого принципового питання, як визнання Інтернет-інформації як офіційного джерела даних, що в умовах існування віртуальної конфронтації інформації є складним завданням, оскільки вимагає необхідних змін та доповнень до чинне законодавство з питань забезпечення права власності на інформацію через діяльність організацій реєстраційних доменів, а також способи, заходи та засоби захисту та захисту інтернет-інформації та її ресурсів. Визнання Інтернету джерелом, що містить офіційну інформацію, зумовлене потребами часу, проте консолідація цієї обставини як принципового положення державної інформаційної політики та інформаційних відносин неможлива без розробки та встановлення певного офіційно визнаного порядку реалізації інформаційно-комунікаційних технологій до мережевої інфраструктури суспільства.

7. Визначено, що зміст гарантій права громадян на інформацію - це права та обов'язки суб'єктів інформаційних відносин, їх відповідальність, процедурні аспекти реалізації цього права, принципи тощо, тобто все, що спрямований на забезпечення реальної можливості громадян, які реалізують це право в процесі їх існування.

83 метою покращення та посилення гарантії права громадян на інформацію, пропонується більш ретельно та ретельно визначити коло суб'єктів, які здійснюють контрольні та наглядові заходи в інформаційній сфері в цілому, при цьому особливу увагу слід приділяти органами влади та посадовими особами виконавчої влади, оскільки саме вона керує найважливішими сферами суспільного життя відповідно, а також керує основною кількістю контрольних функцій. У той же час дуже важливо чітко визначити повноваження цих органів та посадових осіб у процесі здійснення контролю та нагляду за дотриманням права громадян на інформацію, з одного боку, змусити їх захищати та захищати їх наскільки це можливо, ефективно і всебічно, а з іншого - запобігти та запобігати випадках зловживання владою їх владою.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота являє собою теоретичне узагальнення та пропонує шляхи вдосконалення адміністративно-правового статусу громадянина України як суб'єкта права на інформацію. В результаті дослідження було сформульовано ряд висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення цього завдання. Встановлено, що адміністративно-правовий статус громадянина України є правовою (правовою) категорією, яка визначає правовий статус окремого суб'єкта (громадянина) у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а її основою є сукупність прав, обов'язків та гарантій, які регулюються нормами адміністративного права. Доведено, що процеси, пов'язані з розвитком права на інформацію в Україні, безпосередньо залежать від розвитку свободи думки і слова, свободи преси, права поширювати свої думки, ідеї та інформацію через друковане слово, право на вільне вираження думок і переконань, а також інші права та свободи людини і громадянина, які сьогодні є фундаментальними. Визначено особливості регулювання поняття "інформація", встановлено, що права та свободи особи в галузі інформаційно-правових відносин та їх гарантії відображені в національному законодавстві інформації, який є обширним, складним промисловість, яка на шляху систематизації через кодифікацію. Відповідно до доктринальних положень та законодавчого регулювання існуючі види інформації визначені.

Виявлено характерні риси конституційної консолідації права громадянина України на інформацію. Визначено, що звернення громадянина є інформаційним зв'язком між громадянином та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, об'єднань громадян чи посадових осіб, створеної з метою задоволення законних інтересів шляхом розгляду та прийняття рішення, піднятого при розгляді питань, тобто відповідної відповіді від держави. В результаті розгляду та розподілу певних характеристик невід'ємної інформації з обмеженим доступом виділяються наступні особливості: по-перше, у чинному законодавстві відсутні прямі заборони на право громадян на реалізацію інформації. Іншими словами, фактично громадянин має право вимагати від нього будь-якої інформації будь-якому органу, установі, організації тощо. Проте, водночас законодавець дозволяє

власникам інформації обмежувати доступ громадян до певної інформації відмовляючи їх надавати; по-друге, підстави та умови обмеження доступу до інформації визначаються законом. Тобто суб'єкт, до якого громадянин звернувся з проханням надати певну наявну йому інформацію, не може просто, необгрунтовано, так би мовити, на свій розсуд, відмовитись виконати такий запит і не надати заявнику відповідну інформація, якщо така можливість не передбачена нормативними актами; по-третє, як правило, для реалізації права громадян на інформацію з обмеженим доступом він повинен відповідати певним вимогам, а саме: бути предметом цієї інформації, її власником або адміністратором. У той же час, якщо власник і (або) менеджер інформації є юридичною особою, включаючи державний орган чи місцевий орган влади, то громадянин повинен бути в офіційному положенні для доступу до інформації та даних, що є інформація з обмеженим доступом відповідальність за вирішення цієї інформації.

Обгрунтовано, що вдосконалення законодавства щодо інформації шляхом його кодифікації є однією з гарантій створення ефективного механізму реалізації державної політики у сфері інформаційних відносин, оскільки якість та ефективність управлінської діяльності безпосередньо залежать від якості юридичної та нормативна база, на основі якої вона ґрунтується і на основі якої здійснюється. Встановлено, що одним з завдань державного уряду є прийняття Інформаційного кодексу, який дасть громадянам, особливо тим, хто не має юридичної освіти та відповідних навичок у роботі з законом, не шукаючи та вивчаючи численні нормативно-правові акти діє, щоб сформулювати уявлення про те, що вони можуть робити та вимагати від інших суб'єктів, здійснюючи своє право на інформацію, і в чому їхні права можуть бути обмеженими та які обов'язки вони несуть відповідальність. Визначено, що зміст гарантій права громадян на інформацію - це права та обов'язки суб'єктів інформаційних відносин, їх відповідальність, процедурні аспекти реалізації цього права, принципи тощо, тобто все, що є спрямовані на забезпечення реальної можливості громадян, які реалізують це право в процесі їхнього життя.

З метою вдосконалення та зміцнення гарантування права громадян на інформацію запропоновано більш ретельно та ґрунтовно визначити коло суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність в інформаційній

галузі, при цьому окрему увагу запропоновано приділити органам і посадовим особам виконавчої влади, адже саме вони здійснюють управління найбільш важливими сферами суспільного життя. При цьому, дуже важливо чітко визначити повноваження цих органів і посадових осіб в процесі здійснення контрольної-наглядової діяльності за дотриманням права громадян на інформацію, щоб, з одного боку, зобов'язати їх максимально ефективно та всебічно охороняти та захищати їх права, а з іншого — унеможливити та попередити випадки зловживання ними своїм владним становищем. Крім того, доведено, що необхідними є регламентація процедурних аспектів контролю в інформаційній сфері та його належне організаційне забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Административное право Украины : учеб. [для студ. высш. учеб. заведений юрид. спец.] / [Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. Н. Гаращук и др.] ; под ред. Ю. П. Битяка. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харьков : Право, 2003. – 576 с.
2. Адміністративне право: Загальна частина : конспект лекцій / Д. М. Павлов. – К. : МАУП, 2007. – 136 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юрид. думка, 2004– . – Т. 1. Загальна частина. – 2004. – 584 с.
4. Адміністративне право України: основні поняття : навч. посіб. / за заг. ред. І. П. Голосніченка. – К. : ГАН, 2005. – 232 с.
5. Адміністративне право України : підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
6. Алексеев С. С. Право и перестройка: вопросы, раздумья, прогнозы / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит, 1983. – 234 с.
7. Афанасьев В. Г. Системность и общество / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1980. – 368 с.
8. Бандурка А. М. Административный процесс / А. М. Бандурка, Н. М. Тищенко. – К. : Литера, 2001. – 336 с.
9. Бахрах Д. Н. Административное право России : учеб. [для вузов] / Д. Н. Бахрах. – М. : НОРМА, 2002. – 443 с.
10. Биков О. Внутрішньодержавні нормативно-правові гарантії забезпечення прав та свобод національних меншин в Україні / О. Биков // Право України. – 2000. – № 8. – С. 51–55.
11. Битяк Ю. П. Адміністративне право України : підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
12. Блюменау Д. И. Информация и информационный сервис / Д. И. Блюменау. – Л. : Наука, 1989. – 190 с.
13. Большой юридический словарь / ред. В. Н. Додонов, В. Д. Ермаков, М. Крылова. – М. : Издательство Инфра-М, 1998. – 623 с.

14. Бояринцева М. Адміністративно-правовий статус громадян: до питання про склад елементів / М. Бояринцева // Право України. – 2002. – № 8. – С. 21–25.
15. Ведерніков Ю. Л. Адміністративне право України : навч. посіб. / Ю. Л. Ведерніков, В. К. Шкарупа. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 336 с.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
17. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Ін-Юре, 2002. – 668 с.
18. Витрук Н. В. Правовой статус личности в СРСР / Н. В. Витрук. – М. : Юрид. лит., 1985. – 176 с.
19. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. / К. Г. Волинка. – К. : МАУП, 2003. – 240 с.
20. Волинка К. Г. Правовий статус особи та гарантії реалізації прав і свобод за Конституцією України / К. Г. Волинка. – К. : РННУ «Дініт», 1998. – 35 с.
21. Глушков В. М. Кибернетика. Вопросы теории и практики / В. М. Глушков. – М. : Наука, 1986. – 488 с. – (Наука. Мироззрение. Жизнь).
22. Голованець В. Ф. Конституційне право України : навч. посіб. / В. Ф. Голованець. – К. : МАУП, 2005. – 360 с.
23. Грошевой Ю. М. Актуальні проблеми кримінально-процесуальної теорії в світлі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод / Ю. М. Грошевой // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / За ред. М.І. Панова. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2000. – Ч. 1. – С. 59–61.
24. Дозорцев В. А. Информация как объект исключительного права / В. А. Дозорцев // Дело и право. – 1996. – № 4. – С. 27–35.
25. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
26. Жуков В. І. Тлумачення терміна «інформація» як об'єкта цивільного права / В. І. Жуков // Вісник Харківськ. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. – 2006. – № 535. – Вип. 1. – С. 62–69.
27. Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

28. Залізник В. Удосконалення інформаційного законодавства України: методологічні засади / В. Залізник // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 2. – С. 59–61.
29. Информационное право / [И. Л. Бачило, В. Н. Лопатин, М. А. Федотов, Б. Н. Торопнин]. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 789 с.
30. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Х. : Фоліо, 2002. – 543 с.
31. Ієрусалімова І. О. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина : навч. посіб. / [І. О. Ієрусалімова, І. О. Ієрусалімов, П. М. Павлик, Ж. В. Удовенко]. – К. : Знання, 2007. – 223 с.
32. Інтернет-провайдери України скаржаться на адміністративний тиск по всій країні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newsper.net/ua/news?id=178811245&date=2012-09-26>
33. Інформаційна політика : навч. посіб. / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – К. : Знання, 2008. – 663 с.
34. Ківалов С. В. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. – Вид. 2-ге і доп. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 312 с.
35. Коган В. З. Теория информационного взаимодействия: философско-социологические очерки / В. З. Коган. – Новосибирск : Изд-во Новосибирск. ун-та, 1991. – 230 с.
36. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
37. Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних : від 28.01.1981 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_326.
38. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
39. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
40. Концепція національної інформаційної політики : проект : реєстр. № 687-IV, від 03.04.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/verhovna-rada/2002-07-10/5103>.

41. Копылов В. А. К вопросу об информационной собственности / В. А. Копылов // Научно-техническая информация: Серия 1. – 1998. – № 3. – С. 3–6.
42. Копылов В. Л. Информационное право : учебник / В. А. Копылов. – 2-е изд, перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2002. – 512 с.
43. Кохановська О. Інформація та захист інформаційних прав в умовах інформаційного суспільства / О. Кохановська // Українське комерційне право. – 2007. – № 8. – С. 28–38.
44. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : монографія / О. В. Кохановська – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 463 с.
45. Кучинский В. А. Личность, свобода, право / В. А. Кучинский. – М. : Юрид. лит., 1978. – 207 с.
46. Малейн Н. С. Повышение роли закона в охране личных и имущественных прав граждан / Н. С. Малейн // Советское государство и право. – 1974. – № 6. – С. 41-48.
47. Мальков В. В. Советское законодательство в жалобах и заявлениях / В. В. Мальков. – М. : Изд-во Московск. ун-та, 1967. – 108 с.
48. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлуп. – М. : Прогресс, 1966. – 462 с.
49. Маштак К. Нормативно-правове регулювання забезпечення права на доступ до публічної інформації: проблеми та шляхи вдосконалення / К. Маштак // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 4. – С. 81–84.
50. Методичні рекомендації щодо практичного впровадження Закону України «Про доступ до публічної інформації» / [М. В. Лациба, О. С. Хмара, В. В. Андрусів та ін.] ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К. : Агентство «Україна», 2011. – 144 с.
51. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
52. Морошко О. Адміністративно-правовий статус громадян: до питання про склад елементів / О. Морошко // Право України. – 2006. – № 8. – С. 21–25.
53. Новоселов В. И. Правовое положение граждан в советском государственном управлении / В. И. Новоселов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та.

1976. – 216 с.

54. Овсянко Д. М. Административное право : учеб. пособие / Д. М. Овсянко. – М. : Юристъ, 2001. – 468 с.

55. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под ред. С. П. Обнорского. – 1-е изд. – М. : Гос. ист. иностр. нац. словарей, 1949. – 968 с.

56. Податковий кодекс : від 02.12.2010 р., № 2755–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.

57. Політичний словник / [за ред. В. К. Врублевського, А. В. Кудрицького, В. М. Мазура, А. В. Мяловицького]. – Вид. 2-е. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1976. – 590 с.

58. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко ; за заг. ред. В. Ф. Погорілка. – К. : Наук. думка ; Прецедент, 2006. – 344 с.

59. Популярна юридична енциклопедія / [кол. авт.: В. К. Гіжевський, В. В. Гловченко, В. С. Ковальський (кер) та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.

60. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України : від 05.07.2012 р., № 5076–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

61. Про банки і банківську діяльність : Закон України : від 07.12.2000 р., № 2121–III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.

62. Про громадянство : Закон України : від 18.01.2001 р., № 2235–III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.

63. Про державну таємницю : Закон України : від 21.01.1994 р., № 3855–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

64. Про Доктрину інформаційної безпеки України : Указ Президента України : від 08.07.2009 р., № 514/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>.

65. Про доступ до публічної інформації : Закон України : від 13.01.2011 р., № 2939–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

66. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України : від 16.11.1992 р., № 2782–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.

67. Про екологічну експертизу : Закон України : від 09.02.1995 р., № 45/95–

ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 8. – Ст. 54.

68. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України : від 22.05.2003 р., № 851–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 275.

69. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України : від 07.04.2011 р., № 3206–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

70. Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації : Постанова Кабінету Міністрів України : від 14.04.1997 р., № 348 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 16. – С. 85.

71. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію : Постанова Кабінету міністрів України : від 27.11.1998 р., № 1893 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1893-98-%D0%BF>.

72. Про захист персональних даних : Закон України : від 01.06.2010, № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

73. Про захист прав споживачів : Закон України : від 12.05.1991 р, № 1023–XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379.

74. Про звернення громадян : Закон України : від 02.10.1996 р., № 393/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №№ 40–44. – Ст. 356.

75. Про інформацію : Закон України : від 02.10.1992 р., № 2657–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

76. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України : від 26.12.2002 р., № 374–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 12. – Ст. 89.

77. Про міжнародні договори України : Закон України : від 29.06.2004 р., № 1906–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

78. Про науково-технічну інформацію : Закон України : від 25.06.1993 р., № 3322–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – Ст. 345.

79. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України : від 18.02.1992 р., № 2135–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. –

Ст. 303.

80. Про опублікування актів законодавства України в інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України» : Указ Президента : від 13.12.1996 р., № 1207/96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207/96>.

81. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : від 21.12.2010 р., № 2818–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – Ст. 218.

82. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України : від 09.01.2007 р., № 537–V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

83. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України : від 25.06.1991 р., № 1264–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

84. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці : Постанова Кабінету Міністрів України : від 09.08.1993 р., № 611 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF>.

85. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування : Указ Президента України : від 07.02.2008 р., № 109/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 5. – Ст. 207.

86. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України : від 23.09.1997 р., № 539/97–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 49. – Ст. 299.

87. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України : від 10.06.1997 р., № 503/97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/503/97>.

88. Про рекламу : Закон України : від 03.07.1996 р., № 270/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.

89. Про телебачення і радіомовлення : Закон України : від 21.12.1993 р., № 3759–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 43.

90. Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність : Закон України : від 23.12.1998 р., № 353–XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 5–6. – Ст. 46.

91. Програма інтеграції України до Європейського Союзу : від 14.09.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00>.

92. Проект Закону про Концепцію державної інформаційної політики : від 13.10.2010 р., реєстр. № 7251 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=38772.

93. Про доступ до офіційних документів : рекомендації Ради Європи R (2002)2 : від 21.02.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a33.

94. Про доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні державних органів : рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи R (81) 19 Комітету міністрів для держав-членів : від 25.11.1981 р. // [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

95. Про доступ громадськості до державної документації та свободу інформації : рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи № 854 (1979) [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

96. Ремнев В. И. Право на жалобы в СССР / В. И. Ремнев. – М. : Юрид. лит., 1964. – 132 с.

97. Сиренко В. Ф. Реальность прав советских граждан / В. Ф. Сиренко. – К. : Наук. думка, 1983. – 139 с.

98. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.

99. Скобелкин В. Н. Юридические гарантии трудовых прав наемных работников / В. Н. Скобелкин // Культура, демократия и право. – Новосибирск, 1996. – С. 75-79.

100. Скрипнюк О. В. Конституційне право України : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Скрипнюк. – К. : Ін Юре, 2010. – 672 с.

101. Сопілко І. Особливості формування основних понять і категорій інформаційного права щодо отримання органами державної влади інформації / І. Сопілко // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 9. – С. 76–79.

102. Соснін О. Про право громадян на інформацію в сучасному суспільстві / О. Соснін // Віче. – 2012. – № 8. – С. 24-27.
103. Социологический словарь / ред.-координатор акад. РАН Г. В. Осипов. – М. : Изд-во НОРМА (Издат. группа НОРМА-ИНФРА-М), 2000. – 488 с.
104. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. – М. : Юристъ, 1997. – 672 с.
105. Теория государства и права : учеб. [для вузов] / В. М. Корельский, В. Д. Перевалова. – М. : НОРМА-ИНФА, 2002. – 616 с.
106. Хартія основних прав Європейського Союзу Європейський Союз : від 07.12.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524.
107. Шевчук О.Р. Поняття та правова природа фінансових послуг/ О.Р. Шевчук//. – Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 5 (197)– С. 29 – 32
108. Шевчук О.Р. Ринок фінансових послуг як об'єкт наукового дослідження фінансово-правової науки/ О.Р. Шевчук//. – Адвокат. – 2012. – №10(121). – С. 29 –32
109. Шевчук О.Р., Ментух Н.Ф. Фінансово–правові засади діяльності Національного банку України у сфері стабілізації грошово–кредитного та валютного ринків України. // О.Р. Шевчук, Ментух Н.Ф.//. – Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право. – 2012. – №30. –Т.2. – С. 29 –32
- Чуприна О. Право на інформацію: адміністративно-правовий аспект / О. Чуприна // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 1. – С. 127–130.
110. Шляхтун П. П. Конституційне право України : підручник / П. П. Шляхтун. – К. : Освіта України ; КНТ, 2008. – 592 с.
111. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 3. К–М / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2001. – 792 с.